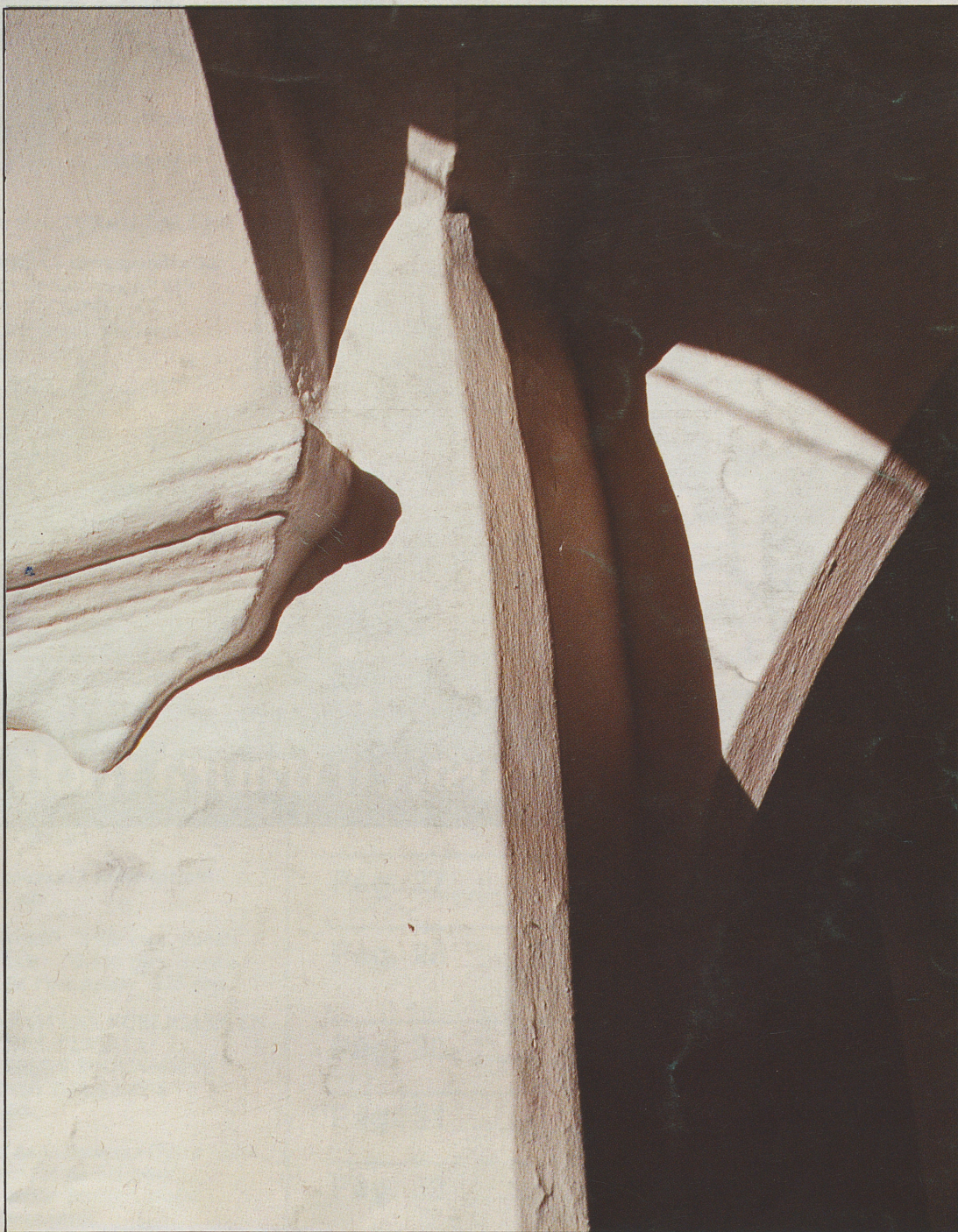

LLUC

MARÇ • 86

Núm. 727

225 pts.

ENTREVISTA: GABRIEL ROCA

COL·LECIÓ ETNOGRÀFICA DEL MUSEU DE POLLENÇA

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrarem cada dia.

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

Per poc que hi posi, en traurà molt.

S U M A R I

LLUC

Revista mensual
Març 86. n° 727
ANY LXVI

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
07010 Palma de Mallorca

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:

Apartat de Correus n° 619
Telèfon 723299
07080 Palma de Mallorca

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller Delegat:

Ramón Ballester i Vives

Caps de Redacció:

Climent Picornell
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:

Mateu Morro i Marcé

Consell de Redacció:

Jaume Falconer
Catalina Mir i Fullana
Leonard Muntaner i Mariano
Antoni Nadal i Soler
Antoni M. Thomas
Gaspar Valero i Martí

Publicitat i Coordinació:

Bernat Calafat

Administració i subscripcions:

Jordi Valls

Subscripció: 2.500 ptes. anuals
Estranger: 2.400 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 225 ptes.

**ELS ARTICLES PUBLICATS EN
AQUESTA REVISTA
EXPRESSEN UNICAMENT
L'OPINIÓ DELS SEUS
AUTORS.**

Imatge de la coberta: Quico Vidal

Disseny: Jaume Falconer

Maquetació: Bernat Calafat

Fotocomposició:

Taller de composició S.A.

Impressió: Planisi

Dipòsit Legal: P.M. 276-19581.S.S.N.:
0211-092X

Amb el suport de

Fundació per a la cultura a Mallorca

Pàg. 3 **EDITORIAL**

Pàg. 4 **DIVULGACIÓ HISTÒRICA**

Joan Buades: *Esberlar la història: Gabriel Buades, Inquer, sabater i revolucionari (1903-1938)*

Pàg. 7 **ENTREVISTA**

Damià Ferrà-Ponç: *Gabriel Roca, Enginyer*

Pàg. 10 **OPINIÓ'61**

Tomeu Vidal: *Tot a punt*

Pàg. 11 **DEBAT**

Guillem Rosselló-Bordoy: *Les Jornades d'Estudis Locals: una versió diferent*

Pàg. 12 **CARTES AL DIRECTOR**

Pàg. 13 **II CONGRÉS**

Conxa Rosillo: *Notícies del II Congrés*

Pàg. 14 **CULTURA**

Antoni Nadal: *Un recull de l'esquerra nacionalista de Mallorca (1900-1936)*

Pàg. 15 **SOCIETAT PRETURÍSTICA**

Joan Font: *La col·lecció etnogràfica del Museu Municipal de Pollença*

Pàg. 19 **ESGLÈSIA NOSTRA**

Pere Llabrés: *Arrels cristianes també a Mallorca*

Pàg. 21 **ART**

Valentí Puig: *La gran antològica de Matias Quetglas*

Pàg. 23 **MÚSICA**

Ramon Molina: *Qui té por a Johnny B. Goode?*

Pàg. 24 **TEATRE**

Guillem Cabrer: *Il trovatore, de G. Verdi*
Pere Estelrich: *"Carmen", La història d'un mite*

Pàg. 27 **CINEMA**

Manuel-Claudi Santos: *Actrius*

Pàg. 28 **NATURA**

Pau Joan Server: *Salvem el "Mare Nostrum" D'amfibis i rèptils insulars*

Pàg. 30 **L'ULL DE VELLUT**

Guillem Daviu: *La mar nostra de cada dia*

Pàg. 31 **EN MIQUEL PER LA CUINA**

Miquel Cardell: *Carreteres*

Pàg. 32 **LLIBRES**

Leonard Muntaner: *Tria de novetats*
Miquel Bezares: *L'illa de Maiana.*
Joan Miralles: *Una publicació singular: El llibre de contemplació de F. Prats (148)*

Pàg. 34 **CRE·A·CCIÓ**

IL·LUSTRACIONS: PEP CARRIÓ Toni Josep Vives: *Poesies*

Pàg. 36 **PASSATEMPS**

Bernat J. Amengual

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5104064239

CÒMODA FACIL SEGURA RÀPIDA ACTUAL

Arguments directes, senzills,
perquè pensam que la senzillesa
no lleva eficàcia.
Avui, gràcies a la targeta
«Sa Nostra», podeu disposar,
ingressar i estar al corrent de les
vostres operacions sol·licitant el
saldo de la vostra llibreta o
l'extracte del vostre compte corrent.

**SERVIU-VOS
AUTOMÀTICAMENT**

**CAIXA DE BALEARS
"SA NOSTRA"**

EDITORIAL

DESPRÉS DEL REFERÈNDUM

Dos esdeveniments han mantingut l'atenció generalitzada i han omplert les pàgines, les ones i les pantalles dels mitjans de comunicació. El primer, la convocatòria del referèndum per decidir la continuïtat de l'Estat espanyol a l'OTAN i el segon, el resultat de la consulta: la victòria del sí.

“Avant match” la cosa semblava clara. Era majoritària l'opinió contrària a la permanència en l'OTAN. I, també, dues eren les raons fonamentals: una, el fet que els partits que defensaven la sortida als seus programes de les darreres eleccions tengueren molts més vots que els qui defensaven l'opinió contrària i, dues, les enquestes a l'ús (prèvies a tota consulta o elecció) també assenyalaven aquesta opinió.

Després del referèndum. Com en un metafòric paisatge després de la batalla, què ha passat? Doncs, que una vegada més ha guanyat el govern. El què ens haurien d'explicar és com s'ha duit a terme aquest canvi i com s'ha fet capgirar l'opinió de molts ciutadans. La maquinària estatal ha estat capaç de tòrcer una opinió que, sens dubte, es presentava com a majoritària usant un sistema que, als nostres dies, es presenta com infalible: les modernes tècniques de “marketing”. En aquest sentit no ens ha de passar desapercebuda una notícia: a mitjan campanya es duplicà el pressupost de la propaganda institucional, es passà de 3.000 a 6.000 milions de pessetes. Es tractava d'anar a fer votar aquella gent que no en feia comptes, ja que els contraris a la permanència dins l'OTAN no calia fer-los propaganda per canviar d'opinió. Aquests tenien les idees ben clares, sabien que anirien a votar i que votarien no.

Els mitjans de comunicació i la televisió, en concret, han jugat molt fort. Han efectuat una pressió continuada fins que han aconseguit sucra els vots que calien. És de suposar que si no hagués bastat s'hagués pressionat encara més fins a fer tombar la balança. S'ha confirmat el fet que cap govern mai no ha perdut un referèndum (l'exemple del que convocà el general De Gaulle no és el mateix cas i, per tant, no serveix com exemple “a contrario”) i, qui sap si amb un mes o dos i amb una bona planificació, el govern seria capaç de tornar a guanyar una consulta d'aquest tipus tot defensant el no en comptes del sí. En definitiva no es pot guanyar al govern amb les armes que aquest ofereix. Per guanyar el “no” calia una TV i uns mitjans de comunicació que el desitjassin. El carrer, en aquest cas, fou del

no, però la victòria fou pel sí. Es més decisiu mig minut de TV que 50.000 cartells a les parets o una manifestació miting anti-OTAN amb milers de ciutadans.

En conclusió, ningú no ha guanyat el referèndum més que el govern. Però n'ha sortit ben escaldat. No se'n ha d'escapar que el “interés de España” o la suposada “madurez del pueblo español” no es reflecteixen en un 53% de sí o en un 39% de no o en un 40 d'abstenció. Darrera el sí, el no i l'abstenció d'aquesta consulta electoral hi havia matissos ocults que anaven molt més enllà de l'enrevessada pregunta que es feia. Si volem filar més prim, doncs, podriem afirmar que ningú no ha guanyat aquest referèndum. Encara que hagi sortit que sí i encara que els partidaris del no ens parlin d'una victòria moral. Ni, tan sols, aquest marge d'abstenció que s'ha presentat (entre un 15% i un 20% més elevat que als altres referenda) significa més cosa que la dreta no ha avençat.

Cal parar esment en el sever vot de càstig que rebé el PSOE a Euskadi, Catalunya i Canàries. Vot de càstig al partit del govern, ja que les dues primeres comunitats autònomes citades són regides per partits que sempre s'han manifestat pro-atlantistes.

A les illes Balears els resultats són demostratius del que hem exposat al començament. 48,8% d'abstenció, 55,6% de sí i 35,42% de no. No hi ha diferències entre les illes, si exceptuem el 61,1% d'abstenció a les Pitiüses i la victòria dels “no” als municipis de Campanet, Deià, Llorito, Llubí, Petra, Sant Joan, Santa Maria, Vilafranca i Ferreries. Aquests 20 punts més a favor del sí —comparats amb els 13 punts en el mateix sentit al total de l'Estat— de les Balears i, en canvi, la victòria del no a les comunitats autònomes abans esmentades, ens fan reflexionar i concloure en una sèrie de preguntes: el que passa a Madrid també passa a les Illes? Tan satisfets estan els nostres electors de la política del govern? De quan ençà l'OTAN era tan desitjada? Temps hi haurà per a reflexionar amb profunditat sobre aquests resultats.

Poques conclusions podem extreure, a curt termini, de la victòria del sí. Tal volta l'únic positiu de l'afer OTAN sigui que molts de ciutadans que mai s'havien plantejat aquest problema se'n temin ara d'aquest fet i cerquin, com es suposa que fa tothom, alternatives per aconseguir la pau i el desarmament. □

DIVULGACIÓ HISTÒRICA

ESBERLAR LA HISTORIA: GABRIEL BUADES, INQUER, SABATER REVOLUCIONARI (1903-1938)

JOAN BUADES

In memoriam
La lluita de l'home
contra el Poder és la
lluita de la memòria
contra l'oblit.

Milan Kundera
Un no oblida mai i
així estima més.

Elies Canetti

1. LES PETGES D'UNA ALTRA INCA

Va esser tard, molt tard quan vaig saber que a la meua família hi havia hagut un tal Gabriel, sabater, mort durant la guerra, afussellat pels feixistes. Tenia devers 18 anys i no passarà d'esser una anècdota.

Aquest estiu, llegint *El Moviment obrer a Mallorca* de Pere Gabriel, vaig trobar la següent frase:

"Els noms dels dirigents cenetistes a Mallorca en 1934-1936 foren pocs: a Ciutat, el sabater Cristòfol Pons(...); als pobles, sobretot el sabater Gabriel Buades, d'Inca"(1).

Vaig quedar trasbalsat. En tornat al poble vaig confirmar, a través de mon pare, que ambdues persones -el parent i el sabater- eren una sola. Però qui era vertaderament en Gabriel Buades, oncle segon meu? Per què el mataren? Com era vist dins el poble? Com així que arribà a esser citat per Pere Gabriel i, a diferència de gent com n'Antoni Mateu -darrer batle republicà d'Inca-, ningú públicament ha dit res d'ell al poble?.

La sort em somrigué: la seva dona i el seu germà eren encara vius. Na Margalida, la dona de l'oncle Biel, s'havia casat anys més tard amb el germà d'aquell, en Francesc, i volgueren parlar de Gabriel (2). Heus-ne aquí notícia.

Gabriel Buades i Pons nasqué a Inca l'any 1903. Rera Miquel -tres anys més vell- i Maria -una anyada de més-, és el tercer de set germans sobreviscuts al si d'una família pagesa. Un altre germa morí en néixer.

Els seus pares eren pagesos, petits propietaris d'una parcel·la que explotaven familiarment. Podrien represen-

Gabriel Buades, gran impulsor de les idees anarquistes i de la CNT a Inca i arreu de Mallorca (Foto cedida pels seus familiars)

tar un gran sector de la població inquera que vivia aleshores amb un sistema de vida pagès, no industrial, on el canvi de productes i el mutu ajut en les feines agrícoles eren essencials per a la supervivència.

Cap als vuit o nous anys començà a fer feina d'aprenent de fuster en un taller veí de casa seva. Aleshores els infants de baixa condició difícilment feien l'escola primària. El seu germà Francesc fou qui estudià més, fins als onze anys; amb tot, els seus pares sabien llegir i "mon pare solia dur apuntat a diferents plaguetes, que duia sempre a damunt, notícia de tot el que considerava rellevant" (Francesc).

El poc que sabia Gabriel ho en adquirí amb lectures pròpies. Arribà amb el temps a ensenyar a escriure a la seva germana Aina, que tenia lluny el seu novii Sebastià, un pescador pollencí. No era gent corrent dins el poble saber llegir i escriure: només qui tenia família, al.lota o novii a fora, sobretot a França, s'esforçava a aprendre'n, em digueren Margalida i Francesc.

Devers els catorze anys fa d'aprenent de sabater a Ca'n Misseta tot i que, segons ens diu Francesc, "si hagués estat per ell, hagués continuat de fuster". Gabriel llegeix molt i disfruta que li llesquin, especialment el seu germà Francesc. Mentre, ell treballa les sabates de dona que esdevindran molt apreciades al poble. Aprofita també la vetlada per demanar la lliçó a Francesc tot iniciant un mestratge

que encara era palpable quan el coneguérem.

La dècada dels vints canvia el poble. Malgrat que continua el domini del camp, la industrialització s'acreix. Tres grans indústries (sabates, teixits, calçats) fan d'Inca una ciutat. A Ca'n Ensenyat (teixits) i Ca's Català (curtits) els fan costat les nombroses fàbriques de sabates de Ca'n Fluxà, Ca'n Payeras, Ca'n Piquero, Ca'n Noguera, Ca'n Melis o "es taller nou" de Ca'n Gisca.

Hi havia "sabaters quasi a cada casa (...) un sabater amb un parell de "muchachos", mossos; a ca nostra sempre n'hi va haver quatre o cinc" (Francesc). Era un desenvolupament que venia dels anys 1914-1915, quan la joventut treballadora inquera marxà sovint a França on és fàcil d'entrar a fer d'aparellador de sabates a qualsevol fàbrica. I també, provar fortuna.

La vaga general per les crisis de subsistències, que a Inca es produí el 15 d'abril del 1919, mostrà ja l'existència dels primers nuclis sindicals organitzats, tant ugetistes com anarquistes (a través d'Antoni Bestard, sabater). El 1921 trobam a Gabriel dins una llista de subscriptors a "Cultura Obrera", òrgan d'expressió de l'Ateneu sindicalista que, anys a venir, el 6/2/1932, ho serà de la CNT illenca. Té només devuit anys. Malgrat que Inca fos considerada cam el "bressol del llibertarisme mallorquí (3) cal remarcar el caire personal de la primerenca adhesió de Gabriel a l'anarquisme: (es va fer anarquista) per antonomàsia, per la seva manera d'esser no podia esser altra cosa. Més que res, foren les lectures que el feren anarquista" (Francesc).

No hi havia a ca'ls Sot (malnom de la família), gent del camp, antecedents d'activisme social. L'espina àcrata, però, no s'apagà.

El 1929, Gabriel marxà a França tot i que -ens diu Francesc- "més per sortir de l'illa i veure món per establir-s'hi o canviar d'ofici"(4). Dins el tren que el duu a París demana feina als germans de Margalida, qui més tard serà sa dona. Els Llobera tenien una tenda i un taller de sabates, un "botier", a la rue Constantinople, molt a

prop de L'Arc de Triomf. Allà aprèn el francès. I es promet amb Margalida.

El 1931, instaurada la República, torna a Mallorca. "En aquells temsp, en Biel vivia ja dominat per la "Idea". Probablement tornà a l'illa només per les possibilitats d'acció que obria el nou règim (Francesc). L'incipient desenvolupament del moviment obrer fou estroncat per les dictadures monàrquiques. En tornar al poble, es troba amb uns partits i uns sindicats estructurats, com continuarà passant, més a l'entorn del prestigi dels seus caps que no de la ideologia que els suporta: en Miquel Beltran de Ca'n Puig (batle republicà de centre), els germans Sancho (socialistes), Antoni Bestard (cenetista)...

El poble sofreix un gran abandó cultural. No hi ha biblioteca, la diversió més gran són els espectacles de temporada (carnaval...) i fins la classe mitjana reconeix que "és una desgràcia saber molt" (Margalida).

Margalida i Gabriel, cassats ja, s'instal·len al carrer d'Antoni Fluxà, prop del tren. Li agrada de passejar llegint cap a la via fèrria. Compta amb una biblioteca selecta: Rousseau, Goethe, Kant, Ibsen, Victor Hugo, l'anarquista frances Sebastian Faure... Na Margalida li dirà somrient: "Biel, tenc por que un dia no peguis a una pedra i tot, distret com vas llegint". Tot d'una esdevé col·laborador assidu de "Cultura Obrera". L'agitació intel·lectual a través de xerrades, premsa, ateneus, és indestruïble d'ell.

El seu primer article pervé del 31/10/1931 i és un comentari a un fragment de Nietzsche. Hem trobat 37 articles escrits per ell i 17 més amb el pseudònim "Enjolràs". Quatre són els temes que hi dominen en ells: la situació obrera i l'atur, la denúncia del Poder i els seus instruments de mediació (L'Església, L'Estat, l'Exercit, la Democràcia representativa); la revolució social i la importància d'Ideal i la cultura com a eines de transformació revolucionària.

Ell vol ésser conseqüent amb la "Idea" i refusa qualsevol temptació d'integració al Sistema. El senyor de Ca'n Gil, per a qui fa feina, li ofereix que dugui una tenda però es nega i continua fent de sabater tot sol. "Era un artista, molt esmerat: feia una sabata com un escultor fa una escultura o un pintor un quadre" (Francesc). Ordenat molt minucios i metòdic (tenia planificat el temps per a treballar, llegir, menjar...), no dubtava a rependre els altres si hi notava flaqueja moral o dolenteria(6). Però "era incapaç de barallar-se amb ningú, després de la

CULTURA OBRERA

Órgano del Ateneo Sindicalista y portavoz de la Confederación Regional del Trabajo de Baleares.

APARECE LOS SABADOS

2.ª Época. — Año I. — Núm. 1.

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN

Calle Tierra Santa, 11. — Palma.

Palma de Mallorca 12 Septiembre 1931.

15 Cts. ejemplar

No se devuelven los originales ni se sostiene correspondencia sobre ellos.

RETORNO

Volvemos a la luz en el estadio de las luchas sociales, después de siete años y dos meses de silencio periodístico; antes que ceder a las ignominiosas disposiciones de la censura de Primo de Rivera, preferimos callar que permitir que nuestro pensamiento fuese mutilado por

Francia, para muchos, también es una gran república, pero en ella se guillotina a un niño de diez y ocho años, porque niños somos a esta edad, porque al entrar a robar en una casa se ve precisado a matar a una vieja al ser descubierto y en el pasado primero de Mayo movilizó hasta el servicio de aviación para impedir que los obreros celebrasen las manifestaciones que se hacen en las naciones que se rigen con un poco de

→ **Rápida** ←

Imperialismo. Silencios vergonzosos. Concomitancias mas vergonzosas toda via. La democracia a servicio de la opresión miedo, mucho miedo a la N. T. Ocho semanas de lucha sin cuartel. Ocho semanas de enterera al mirable, ejemplo casi único del proletario

Capcelera del primer número de la segunda (época del setmanari "Cultura Obrera") del dia 12 de setembre de 1931 (Foto Rafel Pizà)

representació sempre oferia la mà per ésser, si pogués ésser-ho més, amic de l'amic". Era alegre i el seu humor era "irònic, amb jocs de paraules. La cultura li ho permetia" (Francesc).

El 2 de març del 1932 esdevé secretari de la societat de sabaters "La Justícia", de vella nissaga combativa, del carrer Palmer núm. 46 (7).

"Hay sí, la libertad de votar, de morir de hambre, de ser buenos chicos, de obedecer los Poderes constituidos y de ser esclavos. Pero la libertad de vivir, la libertad de obrar como queremos, según nuestras necesidades e ideales, brilla por su ausencia".
(de "El derecho al trabajo" 7/5/32)

L'octubre de 1934, arran d'Astúries, és detingut unes hores. Està atent als problemes del present; tant d'organització obrera:

"... para plantear huelgas de carácter reivindicativo han de tener en cuenta los trabajadores, que ese contingente de obreros parados, degradados, por una vida inactiva y miserable, es propicio al esquirolaje. ¿Qué hacer pués?"

(de "Las orgas. obreras y el tiempo actual" 1/11/1934).
com d'embranchada reaccionària:
"Ahora que la guerra es una amenaza terrible que se cierne sobre la pobre Humanidad doliente; ahora que se habla tanto de pacifismo, será oportuno afirmar, una vez más, que el verdadero pacifismo no tiene nada que ver con el que propugnan magnates y políticos chantagistas. El verdadero pacifismo (...) es absolutamente incompatible con el militarismo y

el nacionalismo, con los monopolios y privilegios, con los dogmas y el Estado, génesis de los odios y sus efectos: las guerras".

(de "Polen libertario" 25/12/34).

El 28 de març del 1935 mor el seu estimat amic Miquel Beltran, fundador del grup àcrata "Sol y Libertad". Ex-seminarista i ex-republicà, el fill de Llorenç Beltran "Barbó" (articulista de "Foch i Fum"), el 1932 es féu anarquista esdevenint, per edat i altura intel·lectual, inseparable company de Gabriel. L'enterrament de Miquel fou sonat car fou el primer de caire civil que hi hagué a Inca.

Gabriel fundà pels voltants d'aquest 1935 un ateneu popular al mateix local de "La Justícia". L'ateneu comptà amb una petita biblioteca, una companyia teatral, "La Estrella" (dirigida adés per ell i adés per un menorquí de nom Gornès), un cafè al pis de dalt, un cor... Les xerrades, les excursions i les festes amb al·lotes hi sovintegen, especialment els dissabtes, vespre de festa.

D'aquella època deu datar una visita de Frederica Montseny al Teatre Principal d'Inca que cita Francesc i que no hem pogut comprovar documentalment. N'Antoni Bestard, en Xesc "Porxo", en Caveli, en Gornès, el seu germà Francesc, en Bonjesús de Pollença i en Rafel Llompart d'Alcúdia són el cercle d'amics més proper a Gabriel. A part, una cohort d'inquers com l'actual batle Antoni Pons (a les vores adherent a les JSU, probolxevics), "S'escultoret" de Campanet, n'Arcos, etc., que sovint anaven junts d'excursió i n'eren simpatitzants, van passar-se més aviat o més tard, al bàndol vencedor de la guerra. Aquesta es veia venir per a Gabriel però la

seva fe en la inevitabilitat del triomf de la Revolució, la "magna Obra", en un conflicte de classes, tan comuna en tot l'anarquisme, fou fatal.

El 19 de juliol la vaga general contra el cop militar reïx unes hores al matí (8). Més tard, presa Inca pels addictees al feixisme i les forces de "seguretat" (tret del cos de carrabiners), s'obliga a tornar —pistola al pit— els vaguistes a la feina. Gabriel cau detingut; després ho seran els seus germans Tomeu i Francesc, aquest anys a enir, etern batle digital d'Inca, n'Antoni Fluxà. Ràtzia feixista a l'Agrupació socialista on són assassinats tres dels germans Sancho.

Gabriel i Francesc passen al vaixell-presó del port de Palma, després "inauguren" Ca'n Mir. Són afusellats en Pere Sampol, cenetista de Mancor, per sabotatge al quarter inquer, en Llorenç Beltran "Barbó" i el 1937 n'Antoni Bestard i n'Antoni Mateu, batle republicà nacionalista.

Tomeu surt en llibertat condicional; és sobresegut per dos cops el judici contra Gabriel i Francesc. A la fi el jutge Llaneras revoca el "no hi proves" contra Gabriel i aquest és executat el 22 de juliol del 1938. Com va dir algun cappare del nou ordre, "En Biel era molt bon al.lot, però era massa intel.ligent".

Commutada la pena de mort, Francesc pateix set anys i mig de presó, el darrer dels quals a la Mola de Formentera. I un de desterrament encara a València. El 22 de juny del 1945 se casa amb na Margalida, la viuda de Gabriel, amb qui visqué fins a la seva mort, el dia de Nadal de 1985. Era dels darrers sobrevivents d'aquella colla de cenetistes. Quasi tots assassinats, alguns morts de vells. En el silenci.

2. LA HISTÒRIA, AMISTANÇADA DEL PODER.

No és d'ara que la Història nega la pluralitat de la vida. Quasi totes les històries que han fet Història "trien"

una sola realitat, la dels poderosos, sobre tot altra. I així resulta que Espanya "evangelitzà" / "civilitzà" Amèrica, Hitler tengué ell sol la feliç idea dels camps d'extermini o Stalin omnipotent convertí l'URSS en un nefand Gulag. La transacció es val de noms propis (emperadors, reis, polítics d'esquerra o dreta), missions històriconacionals a complir (Espanya, reserva espiritual d'Occident; Roma, civilitzadora dels "bàrbars"; URSS, pàtria del Socialisme, etc.) o d'organitzacions polítiques que sàviament substitueixen l'opinió dels d'abaix (el parlament és el poble, l'Estat és la nació o el PC és el proletariat).

Perduda l'ambició de veritat i humanitat, desacreditat l'intel.lecte, la tribu occidental arrasa la memòria. Manega el que fou, crea la seva justificació del present. Odia la pluralitat de modes de vida, de cultures al si d'una mateixa societat per por que es dibuixin irritants interrogants a l'avui. Qui perdé, no ha existit o, pel cap alt, perdé perquè estava equivocat i estava equivocat perquè perdé. En aquest sentit, la guerra civil a les Illes, corre el risc d'esser tema de currículum, de subtil justificació política de comportaments d'ara mateix o d'estupefaents i consensuals sermons sobre la "reconciliació nacional".

Els anarquistes illencs foren dobles perdedors de guerra de classes dels anys trentes. Orfes de continuadors, a la desfeta (extermini!) de la guerra han hagut d'afegir la calúnnia i l'oblit dels artífexs de la Reforma demogràfica darrera, que tot i ampliar els accionistes de l'Estat autoritari, no ha fet sinó reforçar l'assentiment social a l'Ordre. Els historiadors i l'esquerra accionista han rehabilitat selectivament al bandol perdedor: els líders sobre el drama i les esperances populars; l'ordre republicano-socialista, el bolxevisme "eficaç" del CE i del PSUC, contra el "caos" anarquista.

Tres preguntes encara:

— ¿No és curiós que l'única força revolucionària postrepublicana (la Catalunya popular del 1936-37, l'Aragó comunal fins el 1938...), capaç com hem vist d'aglutinar activistes que fan de la vida quotidiana un aprenentatge d'una societat altra, hagi restat fora de la rehabilitació que parlàvem?

— La culturització de gents com en Gabriel Buades, ¿fou fruit de la generació espontània o en ella cal veure l'influx de la tasca immensa de divulgació i d'instrucció que els anarquistes desplegaren aquells anys malaguanyats? ¿Per què aquesta culturització es fa en castellà? ¿Potser el catalanisme aquí sempre ha estat un discurs d'èlits burgeses i professorals? ¿Per què ningú no ho estudia, això?

— ¿Quan seran considerats patrimoni popular els arxius municipals i els de guerra i deixaran d'estar sotmesos a l'espoli i al caprici de les autoritats de torn?

— Al capdavant, sospit que hi havia una altra família, una altra Inca, una Mallorca diferent. Que el silenci té un paper crucial per continuar sostenint un discurs oficial de la història i la cultura contemporànies a Mallorca que fa aigua per tots els costats. Caldrà subvertir-lo, furgant la veritat, pels qui mataren però no desaparegueren. Pels temps clars i bells. □

NOTES

(1) Gabriel, Pere: *El Moviment obrer a Mallorca*. Barcelona: Curial, 1973, p. 260.

(2) A l'hora de redactar aquestes retxes m'arriba la notícia de la mort de l'oncle Francesc. Els qui tenguérem la sort de conèixer-lo no poguérem sinó estimar-lo. In memoriam, amic.

(3) Gabriel, Pere. Op. cit. p. 82.

(4) De fet, el seu germà Joan, padri meu, marxà a París i arribà a ésser cambrer durant uns anys al Maxim's.

(5) L'oncle Francesc ens ha parlat també d'articles del seu germà, més esporàdics, publicats a la prestigiosa *Revista Blanca*, editada a Barcelona per Joan Montseny (Federico Urales), pare de la coneguda cenetista Frederica Montseny. Dissortadament, encara no hem pogut accedir-hi.

(6) La lectura de certes cartes des de la presó entre Gabriel i Margalide són paradigmàtiques d'això. En conservem desset, datades entre el 10/10/1937 i el 28/6/1938. Arxiu particular, inèdites.

(7) Vid. *Cultura Obrera* del 2 de març del 1932.

(8) En Pere Gabriel sembla que si es dedicàs a fer treball de camp hauria de revisar bastant allò de que només a cinc pobles (Pollença, Sóller, Sa Pobla, Binissalem i Manacor) hi hagué alguna resistència. En tot cas, valdria la pena de fer-lo prest perquè els testimonis directes sobrevivents, jo ho veis, no viuran l'any 200. □

FRANCESC MIR i FULLANA

Metge Oftalmòleg

Implantació de lents intraoculars.

Cirurgia refractària.

Adaptació de lents de contacte.

CONSULTA: dilluns i dimecres (Hores concertades).

Plaça Rector Rubí, 14 - Telefòn: 55 09 50 - (Edifici Mútua Balear) - MANACOR

ENTREVISTA

GABRIEL ROCA, ENGINYER

DAMIÀ FERRÀ-PONÇ

L'any 1976, mentre treballava en la meua tesi de Llicenciatura "Canvi cultural a Mallorca (1946-1955)", vaig adonar-me que els testimonis orals dels protagonistes de la nostra cultura d'aquella època podrien ésser un complement molt valuós de la documentació que anava escorcollant als arxius i biblioteques. La necessitat d'emprar les fonts orals em semblà particularment evident en el món de les arts plàstiques. I sobretot en el terreny de l'arquitectura. A Mallorca hem tengut exemples excel·lents d'arquitectes que han destacat també com a escriptors rellevants. Guillem Fortesa en seria la millor mostra. Però, generalment, els arquitectes han passat discretament per la nostra petita història. En contrast amb la gent de ploma, renouera i adelerada, sempre delitosa de presència pública, els homes de l'arquitectura han viscut —exemples al marge— dins un discret silenci.

Fou dins aquest context que —el 21 de febrer del 1976— vaig entrevistar Gabriel Roca i Garcias, al seu pis del Passeig Mallorca. Fou Bartomeu Barceló qui a les seves lliçons universitàries a l'Estudi General Lul·lià m'havia fet adonar de la transcendència que les obres i reformes de l'Enginyer Roca tengueren per a la ciutat de Palma. Aquest Enginyer de Camins, Canals i Ports em feu una gran impressió. Era un home dinàmic i treballador. Sabia de la transcendència social de les seves obres. I després d'enllestida la seva tasca, Palma havia sofert canvis estructurals i profunds. Arran de la seva mort —esdevinguda a Palma, el 24 de febrer d'enguany— aquella vella entrevista, fins ara inèdita, ens permet aproximar-nos a la vida i obra d'un mallorquí que fou decisiu en la construcció de la moderna ciutat de Palma.

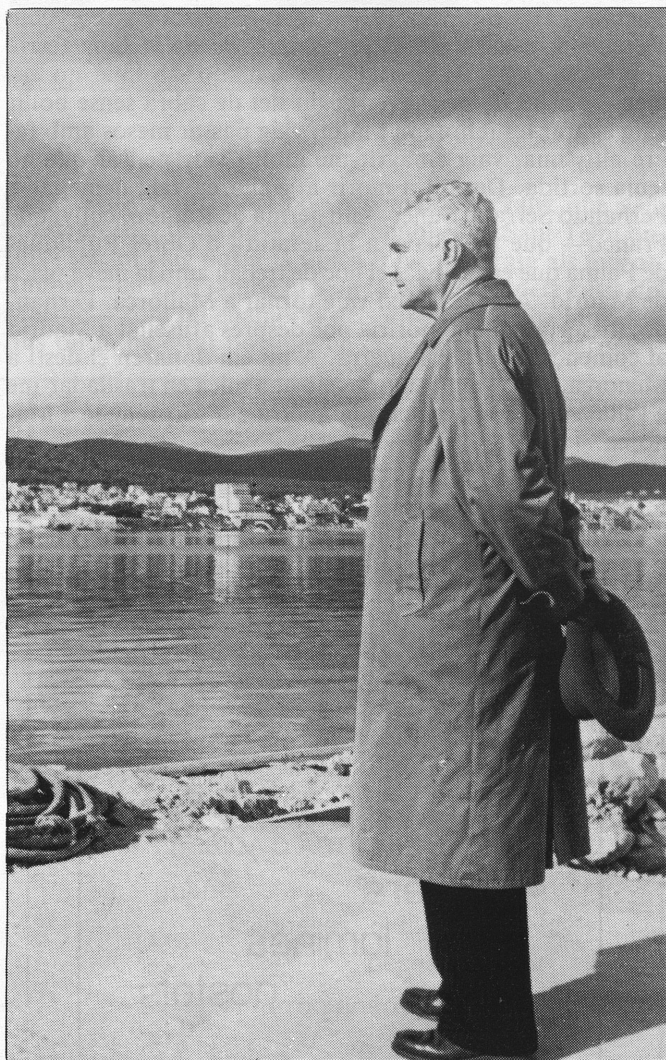
FAMÍLIA ESTUDIS

"Vaig néixer a Palma el 22 de setembre del 1896. El pare i la mare eren mallorquins. El pare era maquinista de l'Armada. Tot just d'haver nascut jo ens traslladàrem fora de Mallorca, seguint sempre els llocs de destinació del pare. Vivíem al Ferrol on jo seguia estudis de batxillerat i anava a examinar-me a La Corunya. Després retornàrem a Mallorca on vaig acabar els estudis de batxillerat a l'antic Institut, vora Montision, que dirigia un excel·lent professor: Joaquim Botia i Pastor. Quan vaig tornar a Mallorca no sabia parlar bé el català. Sempre he estat poc destre en idiomes i, a causa de les meves llarguíssimes estades fora de l'illa, encara el parl amb vacil·lacions.

M'agradaven ferm les matemàtiques i vaig determinar d'estudiar d'enginyer. Vaig anar a Madrid a un centre on es preparaven per a ingressar a l'Escola d'Enginyers. L'examen d'ingrés era molt dur, perquè el nombre de places era prou reduït: n'hi havia que feia més de cinc anys que s'hi pegaven per entrar! Tot m'anà de primera: hi vaig ingressar immediatament i vaig enllestir la carrera sense cap entrebanc. Als 23 anys ja era Enginyer de Camins, Canals i Ports. L'ensenyament era molt tècnic a força de matemàtiques, càlcul de materials i coses d'aquest estil. De formació artística, poc: només record la figura del professor d'arquitectura —Barrera, em sembla— que ens informava de l'art de construir al llarg dels temps; el seu elogi del Partenó era una peça admirable.

ESTADA A AFRICA. RETORN A MALLORCA

El juliol de 1920 vaig anar a raure com a agregat a la Jefatura d'Obres Públiques de Balears. N'era cap l'admirable Bernat Calvet, un home d'una preparació extraordinària. Dins aquest organisme vaig treballar primer a Mallorca, després a Menorca i finalment a Eivissa. Però la meua situació no era sòlida i vaig cessar-hi l'any 1922. Jo era jove i em trobava sense feina. Era decidit i per això vaig acceptar de treballar al Protectorat que aleshores es trobava en tensió i on les lluites eren constants. Com a enginyer-director de la Compañía Española de Colonización vaig passar —l'abril de 1923— a residir a Tetuan. Era també director del ferrocarril Tetuan-Ceuta. Jo vivia aleshores a l'Ho-

Gabriel Roca contemplant la Badia de Palma pel Nadal de 1956 (foto cedida pels seus familiars)

tel Nacional de Tetuan i vaig començar a relacionar-me amb els espanyols que residien a la ciutat. Ens trobàvem sovint

a un local que li dèiem "El Bakalito". Hi vaig conèixer el famós aquarel·lista M. Bertuchi, amb qui vaig fer gran amistat i de qui tenc diverses obres. Però l'aixecament de les càbiles féu que el meu sojorn a Tetuan fos breu: l'any 1924 vaig traslladar-me a Ceuta. Tot i amb aixó, vaig realitzar algunes obres a Tetuan: l'església, un aqüeducte per portar aigua a la ciutat —que M. Bertuchi plasmà en una excel·lent aquarel·la que guard a casa— i la carretera de Tetuan a el-Bors (Tànger).

A Ceuta vaig estar-hi de 1924 a 1932. Treballava amb l'empresa constructora del port de Ceuta, però no dins la Junta d'Obres del Port. Amb l'arribada de la República, els enfrontaments entre els treballadors del port assoliren nivells de gran tensió. Els anarquistes em pressionaren a fi que acomiadàs els socialistes, i, naturalment, no ho vaig admetre. El cap de la guàrdia civil m'informà que el governador civil li havia donat ordres terminants de no emprar la força per reprimir els conflictes laborals i que no podria garantir-me la meua seguretat personal. Per aixó vaig decidir anar-me'n l'any 1932. Aleshores vaig demanar el reintegrés com a enginyer de l'Estat a Obres Públiques, però no el vaig obtenir fins a la fi de 1933 quan les dretes entraren a governar. Vaig reingressar com a enginyer de la 6^a. Jefatura de Construcció de Ferrocarrils de l'Estat, destinat a Madrid. El desembre de 1934 vaig traslladar-me a Terol com a enginyer encarregat de la construcció de la línia fèrria Terol-Alcanyís —si bé el projecte d'aquesta línia no era meu—. El 1935, per haver begut llet de cabra sense bollir vaig agafar les febres de Malta: vaig passar mesos amb febre altíssima, vaig amagrir-me molt i vaig pensar que no tenia sortida. Decidit a morir a Mallorca vaig demanar a Fernando Serrano Súñer —un germà de Ramón, cunyat de Franco— que treballava a la Jefatura d'Obres Públiques de Palma que em canviàs el lloc de treball amb la meua plaça de Madrid. Acceptà i així vaig tornar a Mallorca. Fernando, dissortadament moriria poc després afusellat a Madrid al començament de la guerra. A mi em donaren el destí a Menorca, però vaig demorar-me una mica en traslladar-me a l'illa. Així, sortosament, la guerra em sorprengué a Mallorca.

Gabriel Roca a un de tants de dinars als quals va assistir (Foto cedida pels seus familiars)

RETORN A AFRICA. PRIMERES OBRES A MALLORCA

L'any 1938 quedà vacant la plaça d'enginyer-director del port de Melilla i vaig traslladar-m'hi per ocupar-la l'abril de 1938, amb un hidro italià de l'*Ala Littoria*, des de Pollença. Vaig estar a Melilla fins que —l'abril de 1940— quedà vacant la plaça d'enginyer-director del port de Palma de Mallorca, i també director dels ports de Mallorca. Vaig adonar-me immediatament que la situació del Port de Palma —a seva capacitat en relació a les necessitats de l'illa— era crítica. Els molls vells eren absolutament insuficients, el calat molt reduït i a la desembocadura de la Riera hi havia unes aigües pútrides absolutament infectes. La meua primera tasta fou netejar i adesar la zona on desemboca la Riera. Vaig fer-ho dragar i vaig determinar de construir-hi un petit port de refugi, un club nàutic i un conjunt ajardinat.

Així vaig fer la neteja, vaig enllestir la dàrsena de Sant Pere: ja teníem un petit refugi. Vaig rescatar la capella de Sant Telm —l'havien convertida en tarverna!— del passeig de Sagrera i vaig portar-la dins el nou conjunt portuari. Fou beneïda el 12 d'octubre de 1947. Una altra obra fou la Duana Principal de Palma per a la qual vaig inspirar-me en l'arquitectura senyorial mallorquina. Quant a clubs marítims, a Palma n'hi havia dos: l'Espanya, que era de les classes modestes; i el de Regates, que era dels rics. Per allò de l'odi de classes no es podien veure! Ambdós desaparegueren amb la reforma portuària i es fusionaren dins el nou Club Nàutic que vaig construir l'any 1948. Però les categories A i B permeteren reproduir, dins el nou club, la vella divisió clàssica.

EL PORT NOU DE PALMA. EL PASSEIG MARÍTIM

Això eren, però, obres menors. La gran tasca era proporcionar a Palma un port ampli i després enllaçar-lo amb les vies de comunicació de l'illa. Vaig trobar-me amb un projecte —datat el 20 de maig del 1939— de Pedro de Benito e Ibáñez de Aldecoa. Era una derivació de l'activitat de Palma com a refugi de l'esquadra durant la guerra. Era quelcom molt simple i grandios; un gran dic gegantí d'uns 2 km. que arrancava de Porto Pi, tot rectilini i es combinava amb un altre que es feia arrancar de la part de llevant de la Ciutat. La meua idea el varià ferm. D'entrada vaig

llibreria

Jovellanos

- pósters
- làmines
- postals...

Jovellanos, 1 Tel. 22.14.66

Ciutat de Mallorca

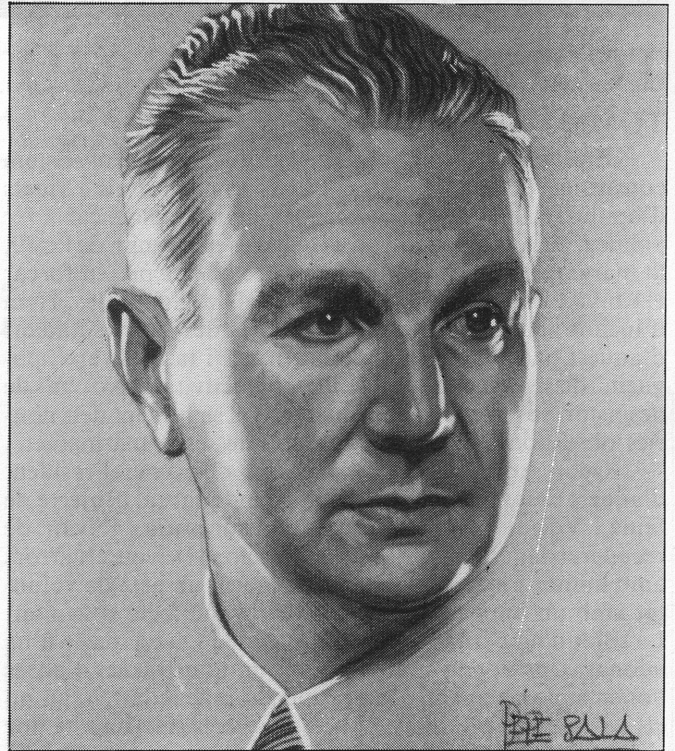
planejar el gran Dic de l'Oest com a gran protecció per als vaixells, llavors el Moll de Ribera a Sant Carles i els Molls de Ponent o de Paraires com a lloc de passatge i mercaderies. Restava una tasca cabdal: enllaçar aquest punt d'arribada de passatgers i mercaderies amb la Ciutat i la resta de l'illa. D'aquí sorgí el Passeig Marítim.

El tràfic de Ciutat amb Andratx i la zona de ponent de l'illa es feia a través de l'estret carrer de Sant Magí. S'imposava una nova via. Però les dificultats foren enormes. D'entrada l'administració no entenia la urgència d'aquella nova via. No estaven disposats a assignar un pressupost real per dur-la endavant. Vaig haver de fer equilibris i manobres a força de llevar d'un lloc i posar a altre a fi que l'obra tiràs endavant, vorejant a voltes de pura il·legalitat "administrativa". Els hotelers també foren un entrebanc: argumentaren que el passeig projectat destruiria la zona de banys de què disposaven. Vaig haver-los de dir que no hi havia dret que fessin banyar els clients dins unes aigües contaminades pels hotels mateixos! La venda dels terrenys guanyats a la mar entre la costa i el passeig ajudà a arrodonir el pressupost.

BARCELONA I MADRID. INFLUÈNCIES

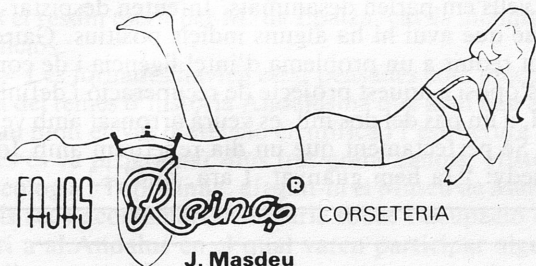
L'any 1955 vaig passar com a enginyer-director al port de Barcelona, però sense deixar el port de Palma perquè estava segur que si no ho feia així el passeig Marítim no s'acabaria. A Barcelona vaig fer també un gran passeig, que avui —com el de Palma— porta el meu nom. Vaig estar a Barcelona de 1955 a 1957. Seguidament vaig passar a Madrid amb el càrrec de Director General de Ports, de 1957 a 1962. Finalment vaig ésser Inspector General de Ports de Catalunya i Balears de 1962 a 1972, any en què vaig jubilar-me.

Quant a influència a les meves edificacions, vull fer constar que m'agradà ferm l'arquitectura del Marroc i he emprat les seves formes i colors —combinacions de vermell

L'enginyer Gabriel Roca dibuixat per Josep Sala (Foto cedida pels seus familiars)

i blanc— a edificis del port i sobretot al xalet que vaig construir-me, ja els anys de la República, a Sant Telm on, fins i tot, hi vaig posar la típica font, tan grata als moros. També —en això també hi veig la influència dels gusts del Marroc— som un enamorat dels jardins, que he introduït fins on m'ha estat possible en els conjunts portuaris”.

Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de mallorca

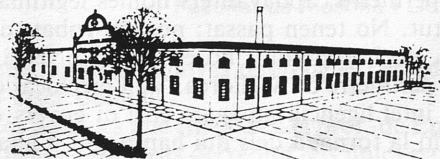
al servei

de la dona

jove i elegant

donna
corseteria

J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

OPINIÓ '61

TOT A PUNT

TOMEU VIDAL

En el temps transcorregut encara és insuficient. Estem construint "clubs" polítics, hàbits semiculturals i riets d'opinió. Falten deu anys perquè puguem començar a fer política, cultura i opinió. No és debades que venim de l'exili, la marginació i la joventut. El nostre quefer pretén forçar el canvi d'una mentalitat elaborada al llarg de segles. Hem d'incidir damunt les creences adormides dels ciutadans d'aquest país perquè d'aquesta forma, i tan sols així, puguem dissenyar un sentit de col·lectivitat. No ha de despistar-nos ni el provincianisme ni el sentiment dels nous obsessionats amb un consumisme sense marinatge.

Quan trobo a qui havia de ser el primer President d'aquest país, constato que s'ha abandonat un projecte de feina. Volem recuperar aquesta trajectòria, i hem de recuperar-la, assumint les contradiccions i vivint els errors amb humor i mala llet. No confonguem un acte de voluntat amb un improbable exercici de presumpció o vanitat. La solitud no permet aquests braveigs. Ja hi ha qui se n'ha adonat. Uns donen suport tement un nou fracàs; d'altres donen suport tement una apropiació indeguda. Ningú no els havia exigit pluralisme i èxit, nosaltres sí. No hi ha lloc polític per al fracàs. No ho dic jo: ho diuen la vida i la història.

Les mentalitats antigues hauran de sacrificar-se per cedir lentament el seu petit patrimoni. Nosaltres haurem de posar una fita en la consecució de pactes concrets i puntuals amb el doblers, els nostres diners.

El divorci entre els doblers i la intel·ligència és l'origen de la dissolució del nostre país. Únicament aquesta aliança permetrà d'estructurar bases polítiques a poc a poc afirmades damunt bocins de consciència que avui resten aïllats i desacreditats. És el marc que facilitarà el retrobament entre consciències individuals i col·lectives.

Hem de permetre capdavanters només legítims per la seva joventut. No tenen passat: no han robat, no han estat feixistes, no han perdut, no es creuen déus, i no es tanquen en el perímetre de Mallorca. Vull provocar els qui exerceixen la intel·ligència amagats en l'oi envers el que veuen, reclamo la tornada dels qui han hagut d'anar-se'n per triomfar o senzillament per esser, exigeixo el recone-

xement del tarannà nacional conservador i passiu, gairebé imbècil, i no em canso d'advertir que necessitem un element de defensa animat pels nostres doblers. Fins i tot pels diners "italians" que veiem invertits aquí, m'és ben igual. És necessari repetir fins a la sacietat que cadascú ha de fer el seu paper, complir la seva funció. Fer un país no és gaire fàcil. S'ha de fer entre tots.

No podem deixar perdre ni un xic d'intel·ligència. Fa falta un codi tàcit entre tots els qui defensem el nacionalisme. Ja sigui aquest el més pur i honest o el més possible i descatalanitzat. M'és de nou ben igual. L'única cosa que importa és guanyar i en aquest país per a guanyar s'ha d'anar en Mercedes i no en bicicleta. Ho sento.

Només amb l'obsessió pragmàtica de la victòria podrem discutir qui som, què volem i com ho farem per aconseguir-ho. Deixant córrer el testimonialisme i revertint els prejudicis intel·lectuals. Es fa necessària una feina científica que perfeccioni la intuïció i que col·labori amb la força de totes les creences d'un país sense vida. Estic convençut que s'ha de construir des de baix, des de cada mallorquí. I des de dalt: des de Madrid, Barcelona, Bonn, Estrasburg.

Si continuem centrant la nostra atenció en els marginalismes socials correm el risc de cedir tota la nostra actuació i de restar nosaltres mateixos marginals, sense que aquests marginalismes hi guanyin res. Només els valors de força alliberen, la resta és caritat.

I aquesta, que és una terra d'especuladors, de nou-rics, emigrants, immigrants, nobles i contrabandistes, només concedeix el respecte i el futur a qui tingui gravat en el gest l'arrogància del qui se sap guanyador.

Copiem dels catalans el seu entusiasme per fer país. I, dels andalusos, la seva voluntat de muntar una "escuela". Aquesta serà l'escola mallorquina. És imprescindible el seu pluralisme no exclusivament polític per intentar que hi hagi menys mallorquins de vàlua aïllats i rebutjats. Aquí ningú no és aliè, només els felipistes (del rei Felip, és clar).

Els vells em parlen desanimats. Intenten despistar-me però jo sé que avui hi ha alguns indicis positius. Gairebé tot es pot reduir a un problema d'intel·ligència i de coratge. Qui s'oposi a aquest projecte de recuperació i definició nacional, a un pas del dos mil, es veurà arronsat amb vehemència. Sé perfectament que un dia repetirem amb John F. Kennedy: "Ja hem guanyat. I ara, què? □

LLUC

Bolletí
de
subscripció

NOM
DIRECCIÓ
POBLACIÓ
es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1986. Pagarà l'import (2.050 pts.) (estranger 2.400 pts.)
.....enviant gir postal o taló bancari barrat
.....per un rebut domiciliat a Banc o Caixa
Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.
Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació mensual (11 números).

DEBAT

LES JORNADES D'ESTUDIS HISTÒRICS
LOCALS: UNA VERSIÓ DIFERENT.

GUILLEM ROSSELLÓ-BORDOY

Al número de novembre-desembre de 1985 de la revista "Lluc", un insòlit resum del que varen esser les cinques Jornades d'Estudis Històrics locals, posava en l'aire la visió personal, personalíssima, d'un dels participants: Mikel de Epalza.

Com a coordinador d'aquesta reunió tan sols voldria puntualitzar alguns aspectes de l'escrit del Dr. de Epalza, que peca d'injust, d'exagerat i que incorre en uns oblits tan feréstecs que tots els participants a les jornades esmentades consideren que és una visió de la qüestió no gens objectiva.

El professor de Epalza es refereix a la reunió com a Congrés polèmic. In sha Allah! Tot Congrés, si no ha d'esser polèmic no cal organitzar-lo, encara que la polèmica, sembla que no va esser motivada per diferències d'opinió científica sinó per qüestions ideològiques i tal vegada per un unilateral enfrontament personal. Tan sols consideraria com a recíproc enfrontament personal la controvèrsia establerta entre el Sr. Barral i jo mateix sobre el valor de determinades publicacions. Com de costum, el Sr. Barral no ha entregat per a la publicació el text de la seva intervenció; així, doncs, restarem amb les ganes de poder comprovar les seves apassionades informacions. Deixant a part aquesta discussió, la qual, d'altra banda, es desenrotllà dins els termes de la més absoluta correcció, s'ha de dir que l'únic enfrontament real fou, a dir veritat, un atac personal, inconsiderat i gratuït del prof. de Epalza i de la Dra. Rubiera envers un grup d'investigadors que, òbviament, no opinen com ells.

I en aquest sentit, no puc acceptar de cap de les maneres el resum escrit per M. de Epalza, car és incomplet i tendencios.

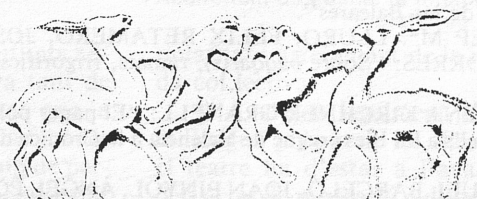
Les jornades havien estat pensades com una posada al dia del temes d'història Andalusina que avui han assolit un grau molt elevat d'atenció científica i l'estructura del Congrés es va programar dins tres grans camps: Història, Arqueologia i Toponímia, afegint-hi el Museu de Mallorca uns dels seus acostumats seminaris sobre l'ocupació del territori a al-Andalus en el qual varen participar alguns especialistes que el Dr. de Epalza no esmenta en el seu resum. Per tant, consider que noms com els de Pérez Elum, Acien, Lerma, Azuar, Navarro Palazón, Malpica, Zozaya, que tingueren destacades intervencions en el col·loqui, i han estat oblidats o la ressenya del Dr. de Epalza, fan que les seves paraules no siguin un fidel reflex de la veritat i del que varen esser les Jornades. Tan sols la lectura de les Actes, recollides ja, i a punt d'entrar en premsa, poden reflectir tota la veritat.

Juntament amb aquests noms, diríem que d'investigadors consagrats, hauríem de recordar la gran quantitat d'aportacions de les noves generacions d'investigadors, no sols alacantins (F. Franco, Rocio Lledo, Juan Ignacio Sáez Castán, Soledad Martínez Martínez-Tercero, Eneida García Garijo, Sonia Gutiérrez Lloret) sinó també mallorquins (Gabriel Pons, Magdalena Riera, Mª Antònia Carbonero, Miquel Ferrà, Julián García de la Torre), valencians (Feliça Escrivà) i catalas (J. M^a. Lloró, Fèlix Retamero, Josep Mª Torres, Helena Kirchner, Joan Pinyol) els qui, amb en-

V jornades d'estudis històrics locals		28 29 30
D	D	D
I	I	I
J	V	S
O	E	A
U	N	B
S	D	R
	R	E
	S	

LES ILLES ORIENTALS
D'AL-ANDALUS I LES RELACIONS
AMB SHARQ AL-ANDALUS,
MAGRIB I EUROPA CRISTIANA
(ss. VIII - XIII)

Palma de Mallorca,
del 28 al 30 de novembre del 1985

Cartell de les V Jornades d'Estudis
Històrics Locals que es desenvolupà a la
Facultat de filosofia i Lletres i al Museu
de Mallorca.

tusiasme, aportaren noves referències i estudis que no mereixen esser oblidats.

Les paraules que em dedica el prof. de Epalza, així com les dedicades als meus deixebles (els únics participants que segons la seva opinió, ho varen fer bé) per desgràcia les he de rebutjar també. No consider seriós dividir el món en bons i pillastres.

El meu llibre *L'Islam a les Illes Balears* va esser, en el moment de la seva publicació, una aportació interessant. Avui, gràcies a Déu, la investigació ha progressat de tal manera que s'hauria de pastar de bell nou i per això mai s'ha reimprès, encara que, exhaurit fa molt de temps, tal vegada hagués estat un "best-seller" editorial com tantes altres coses que sota una coberta històrica i científica ens van refregant pel nas editors avisats. Agraesc les paraules del Dr. de Epalza, pero no les accept perquè ell sap tan bé com jo que *L'Islam...* fou una bona aportació, però que avui ja ha perdut vigència, cal fer-lo de bell nou i els Congressos i Jornades hi contribuïran. En canvi, les lluites i persecucions personals només són això: lluites i caceres de bades, que no duen a res.

En la seva afirmació "en la història àrab balear, tots depenen del llibre de Guillem Rosselló-Bordoy" pot considerar-se exagerada, perquè des de l'any 55, data de la redacció, o de l'any 68, data de la publicació, les aportacions de molts d'altres investigadors l'han millorat i l'han

endarrerit, entre ells no solament el Dr. Barceló, el Sr. Poveda; el mateix Dr. de Epalza i la Dra. Rubiera han aportat noves idees, i també els nostres deixebles amb les seves aportacions han fet possible que el nivell dels coneixements sobre l'Islam s'hagi elevat considerablement. Una bona prova n'és l'índex de les Actes de les 5enes Jornades que aquests dies entren en premsa.

ÍNDEX DE LES ACTES

INTRODUCCIÓ, FONTS, BIBLIOGRAFIA

GUILLEM ROSSELLÓ-BORDOY: "Las Islas Orientales de al-Andalus: Un estado de la cuestión".

JOSEP AMENGUAL BATLLE: "Fons llatines del segles VIII-IX".

FRANCISCO FRANCO SANCHEZ: "Por una bibliografía de estudios árabes baleáricos".

ROCIO LLEDO CARRASCOSA: "Las Islas Baleares en el repertorio bio-bibliográfico de Abu Abd Allah Ibn Abd al-Malik al-Marrakusi, al-Dayl wal-Takmila (S. XIII)".

JUAN IGNACIO SÁEZ CASTAN i MIQUEL DE EPALZA: "Un nuevo texto de al-Zuhri y la ganadería de las Baleares".

MAGDALENA RIERA FRAU: "Viatges i viatgers de les Illes Orientals d'Al-Andalus".

HISTÒRIA

PIERRE GUICHARD: "L'integration des Baléars au pouvoir omeyyade de Cordoue".

MARIA JESÚS RUBIERA: "Paralelismos y diferencias entre las Islas Baleares en época árabe y la costa frontera de al-Andalus".

MIKEL DE EPALZA: "Precisiones sobre instituciones musulmanas de las Baleares".

JOSEP M^a. LLURO, FÈLIX RETAMERO, JOSÉ MANUEL TORRES: "Sobre *baqqar*(s), ramats, frigorífics i ramaderia".

HELENA KIRCHNER GRANELL: "El paper polític i social dels vells a les Illes i regne de València a la Crònica de Jaume I".

MIQUEL BARCELÓ, JOAN PINYOL, ÀNGEL POVEDA: "Eren ramaders els rafals de Mayurqa?".

MANUEL ACIEN: "Sobre la emigración de mayurquies a al-Andalus".

JAUME SASTRE MOLL: "Notas sobre la población musulmana de Menorca".

M^a. ANTÒNIA CARBONERO: "La distribució de l'aigua: algunes qüestions relatives a Al-Andalus".

MIKEL DE EPALZA: "Los cristianos de las Islas Baleares".

TOPONÍMIA

ENEIDA GARCIA GARIJO: "La Alcoraya alicantina y las Alcorayas baléaricas".

MIKEL DE EPALZA y SOLEDAD MARTINEZ MARTINEZ-TERCERO: "Sobre la arabización de los nombres de las Islas Baleares".

GUILLEM ROSSELLÓ-BORDOY: "Dubtes sobre la toponímia d'origen àrab".

ICONOGRAFIA, ARQUEOLOGIA

MIQUEL FERRÀ, JULIÁN GARCÍA DE LA TORRE: "Hipòtesi sobre la senyera islàmica del Reialme de Mallorca".

FELISA ESCRIBA: "La cerámica de época musulmana hallada en Benetús".

GABRIEL PONS HOMAR, MAGDALENA RIERA FRAU: "El pou n°. 5 del Carrer Troncoso".

SONIA GUTIERREZ LLORET: "Elementos del urbanismo de la capital de Mallorca: funcionalidad espacial".

J. VICENT LERMA: "Relaciones mediterráneas de la Valencia islámica".

RAFAEL AZUAR RUIZ: "El posible al-Monastir de las dunas de Guardamar del Segura (Alicante)".

JULIO NAVARRO PALAZON: "El ataífor de la loza dorada de Zavellá (Mallorca)".

PEDRO LOPEZ ELUM: "La conquista cristiana de Mallorca y Valencia y su repercusión en el campo de la cerámica".

MIQUEL BARCELÓ: "Els molins de Mayurqa".

OCUPACIÓ DEL TERRITORI

ANTONIO MALPICA: "Poblamiento del reino de Granada".

JUAN ZOZAYA: "Esquemas de poblamiento de al-Andalus".

CARTES AL DIRECTOR

Palma, 28 de febrer de 1986

Sr. Director de la revista "Lluc"

Benvolgut Sr. Director:

En el seu número 724 (nov-des. 1985) es publica una ressenya signada per M. de Epalza, sobre les Cinquenes jornades d'Estudis Històrics Locals dedicades a les "Illes Orientals d'Al-Andalus i les relacions amb *charq* al-Andalus, Magrib i Europa cristiana (SS. VIII-XIII)", 28-30 de novembre 1985. Voldria remetre el lector interessat a les Actes de les jornades que estan en curs de publicació. Tant els procediments com els objectius del professor M. de Epalza són tan aliens a les pràctiques i plantejaments habituals dels historiadors que qualsevulla sigui el nivell de provocació no obtindrà cap més resposta mai per part de nosaltres. Tanmateix, però, el joc del Sr. Epalza queda ben palès en les següents anècdotes: el 1984 escriu, tot atribuint a P. Guichard el paper de dolent de la pel·lícula en la qual ell, de

Epalza, va de protagonista, que "metodología prudente, a la que se atiene para cuestiones fiscales..." és la meua i "igual prudencia en toponimia beréber malloquina" és també la meua, i la de A. Poveda —"Los beréberes y la arabización del País Valenciano" a *Miscel.lània Sanchis Guarner I*, (València, 1984, p. 66).

No res he publicat des de llavors que expliqui el canvi d'opinió del Sr. de Epalza, que té, naturalment, tot el dret de canviar, però que seria interessant que ho explicàs. Igualment, jo i un equip, sense ésser consultat o advertit, figuram en un fantasmal equip de recerca hidràulica que, fantasmalment dirigit pel Sr. de Epalza, suposadament representa *Espana* en el Congrés de Viena. Evidentment no acudirem pas a aquesta roda de fantasmes.

Doncs bé, que el Sr. de Epalza continui desvariadament i cada vegada més solitàriament escainant.

Signat: Miquel Barceló Perelló
Universitat Autònoma de Barcelona

NOTÍCIES DEL II CONGRÉS

CONXA ROSILLO

EL CONGRÉS A EIVISSA

El poble pitiús donà càlida acollida al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana a través de l'Acte de Presentació Pública que va tenir lloc a Eivissa i Formentera l'1 i el 2 de març.

Durant tot el dia primer, dissabte, la ciutat d'Eivissa va lluir engalanada amb els colors del II Congrés i fou l'escenari de tota una sèrie d'activitats culturals que enrevoltaren els actes oficials de presentació.

Entre aquests fets culturals cal destacar un concert de cant coral que va tenir lloc a la catedral i una exposició de documents antics molt interessants que s'instal·là al Museu d'Art Contemporani de la Vila.

Moments després, i amb l'assistència de les primeres autoritats pitiüses, començà l'acte solemne del dia. Al mateix Museu i a les 19 hores, Cosme Vidal, President del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, va fer la salutació rera la qual anaren els diversos parlaments. Per aquest ordre parlaren Isidor Marí i Mayans, com a coordinador de l'Àrea Científica de Lingüística Social, Joan Marí i Cardona, President de la Comissió Territorial d'Eivissa, Joan Miralles i Montserrat, President de la Comissió Territorial de les Illes Balears i Marià Villangómez, President d'Honor de la Comissió Territorial d'Eivissa.

Especial importància tengué la lectura de l'Acta de Constitució d'Entitats Promotores de l'illa puix que el nombre d'aquestes fou de tots els ajuntaments.

El comiat de la jornada va córrer a càrrec del President del Comitè Executiu del II Congrés, Antoni Badia i Margarit, qui va dirigir als presents unes molt emocionades paraules.

Diumenge, dia 2, es va fer la presentació oficial a l'illa de Formentera els actes de la qual foren, aiximateix, un èxit.

MIL CONGRESSISTES PER AL II CONGRÉS

Quan just manquen sis setmanes per l'obertura del II Congrés la nostra Comissió Territorial pot mostrar una llista amb un milenar de congres-

sistes i més de cinc-centes entitats adherides que són bona prova tant de l'arrelament d'aquest projecte que ja és una realitat, com de la feina feta des del primer dia per tot un equip de persones que, tot hi haver aconseguit aquestes xifres, no descansarà fins el darrer dia per a augmentar-les.

"CYRANO" UN ÈXIT DE FLOTATS

Però les activitats prèvies a la celebració del II Congrés prossegueixen sense descans, i més d'una cal destacar-la aquí en aquestes pàgines per que són passes que se van fent, a poc a poc, fins a la meta final del 30 d'abril. D'aquestes donarem compte de l'arribada a Palma del "Cyrano" de Rostand que va suposar un veritable esdeveniment de la vida il·lenca. L'obra va ser representada per la Companyia de Josep Maria Flotats, que per primera vegada treballava a Ciutat. "Cyrano" va estar en cartell a l'Auditori des del 13 al 16 de març amb un èxit de públic històric per aquestes terres. Aquest esdeveniment s'emmarcava dins el VI Festival de Teatre organitzat per l'Ajuntament de Palma, però va constituir, també, l'obertura de les activitats culturals del II Congrés. Amb aquesta intenció es va llegir un text abans de cada una de les representacions en el qual es posava de relleu la capacitat de la nostra llengua, de la nostra cultura i la po-

Un moment de Cyrano de Rostand a l'Auditori de Palma, la interpretació de Flotats fou magistral.

pularitat i arrelament de la nostra vida col·lectiva.

"Avui que, legalment, el català és la llengua pròpia de les Illes Balears, el teatre ha d'estar a l'avantguarda dels actes de projecció cultural de qualitat i de popularitat de la nostra vida col·lectiva i, per tant, del Segon Congrés".

"Per això són avui amb vosaltres. L'obra que portam amb goig reuneix aquestes condicions: la qualitat i la popularitat. La seva sola presència és una prova de les capacitats de la nostra cultura, tant d'arrelament com d'universalitat".

Amb aquestes paraules s'iniciava cada vespre la representació que, no cal dir-ho, va gaudir de les millors crítiques per part dels espectadors i els mitjans de comunicació.

ENCONTRE DE DELEGATS A CALVIÀ: Molta gent s'apunta a fer feina per al Congrés

Els estudiants s'organitzen, es reuneixen i fan feina per al II Congrés. Així quedà palès el propassat dia 22 al Casal de Peguera a on va tenir lloc la reunió de delegats de curs de Formació Professional, BUP, COU i Universitat.

L'assistència de més de 500 delegats, que es varen anar apuntant fins al darrer minut, dona idea de l'interès d'aquest sector, els estudiants, per fer un esforç suplementari als seus es-

tudis i treballar per implantar el II Congrés entre els seus companys de classe.

Si be és cert que la Comissió Universitària està plenament organitzada i que fa feina a bon ritme, no és menys cert que la resta de nivells educatius també respon a la crida feta des d'aquesta Comissió Territorial.

Però, tornem a l'Encontre de Calvià i vegem com es va desenvolupar la jornada.

A les 10,30 del matí d'aquell disabte sortien de Ciutat el autobusos posats a disposició del II Congrés per a aquesta ocasió per l'Ajuntament de

Calvià, que va posar tota la infraestructura de la trobada. Moments abans havien sortit també els que feien el recorregut foraviler: Inca, Manacor, Artà, Felanitx, Llucmajor... Tots arribaren plens al Casal de Peguera a on va tenir lloc la trobada.

El programa del dia començà per unes paraules que va pronunciar Francesc Obrador, batle de Calvià, com a benvinguda a tots els presents. En aquells moments, l'immens Casal ja estava ple i animat. Però la feina no podia esperar més i poc després del migdia els representants dels grups de delegats dels diferents nivells anaren

prenet la paraula: Foren els de FP, BUP, COU, Universitat, Eivissa i Menorca els que presentaren les seves organitzacions.

Rera això, Josep M. Llompart explicà, breument, el que volia dir "Viure en català, oberts al món", que és el lema d'aquest II Congrés.

L'actuació musical de Joan Bibiloni, fou un dels punts forts de la jornada de Calvià. L'artista es va fer amb el públic.

Més tard, un dinar ple d'anècdotes curioses va posar punt final a una primera jornada de feina en comú d'aquests delegats. □

CULTURA

UN RECURS DE L'ESQUERRA NACIONALISTA MALLORQUINA

ANTONI NADAL

Una iniciativa conjunta d'Edicions La Magrana i de la Diputació de Barcelona fa possible en l'actualitat l'edició de la "Biblioteca dels clàssics del nacionalisme català". Fins al mes de febrer n'han sortit 13 volums, el darrer dels quals és *L'esquerra nacionalista a Mallorca (1900-1936)* i ha anat a cura de Mateu Morro i Sebastià Serra (ambdós són llicenciats en història i reconeguts militants de l'esquerra nacionalista).

L'aparició d'un volum dedicat al nacionalisme mallorquí dins la col·lecció esmentada (se n'anuncia un altre que recollirà el pensament de Gabriel Alomar) és un fet que diu molt a favor dels seus directors i que bé es mereix la reconeixença del públic mallorquí. El llibre, d'impressió acurada, consta d'un estudi preliminar i d'una selecció dels escrits més representatius de l'esquerra nacionalista mallorquina anterior a 1937 (articles, entrevistes, fragments de llibres, extractes de conferències, editorials, programes de partits polítics...). Els textos aplegats constitueixen la part més grossa del volum i han estat classificats en 6 capítols que corresponen a diferents períodes del nacionalisme progressista, amb un clar predomini dels escrits durant la Segona República, per raons òbvies. Cal dir, però, que els autors ens matisen i aclareixen el títol del recull des del començament, assenyalant el fet que aquest corrent nacionalista i esquerrà no pogué prescindir d'una vinculació a la política del republica-

Els autors del recull Mateu Morro i Sebastià Serra a l'acte de presentació del Llibre a l'Estudi General Lul·lià, entre ells el Director de la Col·lecció "Classics del Nacionalisme Català" (Foto Francesc Amengual).

nisme d'esquerra estatal. Potser fóra més propi parlar del republicanisme regionalista abans que de l'esquerra nacionalista. D'altra banda, aquesta selecció de textos no es limita a Mallorca, sinó que reproduïx alguns articles menorquins i eivissencs entorn de l'avantprojecte d'Estatut de 1931. La idea és encertada, però és una llàstima que la tria hagi ignorat la influència del sentiment antiverguista en la reacció menorquina enfront de l'Avantprojecte, molt més important que la de l'antimallorquinisme o la de la catalanofília del poble menorquí.

L'esquerra nacionalista a Mallorca és un llibre adreçat a un públic neòfit. D'aquí, doncs, el caràcter divulgador i didàctic de la introducció, de la bibliografia bàsica que la clou, de la mateixa tria i fins de la llengua usa-

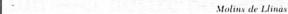
da, atès que tots els escrits han estat o traduïts al català, o adaptats a l'ortografia i estil actuals. Sigui com sigui, aquest caràcter no rebaixa la qualitat del recull ni obsta perquè se'n puguin aprofitar tesis com la del perill del caciquisme o la de l'indispensable expansionisme de la cultura i de l'ensenyança catalanes. El lector, per tant, pot anar més enllà d'una simple lectura del llibre i servir-se'n com a pont entre la tradició i la nova esquerra nacionalista. Al cap i a la fi, l'elaboració del llibre no es pot deixar de considerar com un acte de militància més.

Del que no hi ha dubte és que si el propòsit dels autors era el d'iniciar el lector en el coneixement de l'esquerra nacionalista a Mallorca, n'han sortit airoso.

1. Uluar	2. Sembrar	3. Batra	4. Erorar
----------	------------	----------	-----------

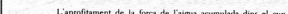
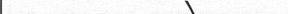
Author: Andrew Ross (a.ross@open.ac.uk)
 Publisher: Open University
 Metadata: 2010-09-01 10:00:00
 Title: Learning to Use the Open University Library
 URL: <http://www.open.ac.uk/library/learning-to-use-the-open-university-library/>
 M. Farnham, T. Subramaniam

El quart, titulat *L'elaboració del pa*, ens descriu com es feia aquest producte tan primari. La seva elaboració

Existeixen diversos tipus de molins fariners. La diferència,

A Pollença, els molins de vent, encara que n'hagin existit, han

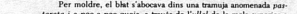

La *nadilla* (*nadia*) és aquesta peça de ferro que forma com

aixeca o davalla el banc, i a la
vestida l'arbre amb la roda la na-

molt d'aigua

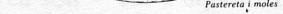

Per facilitar la caiguda del gra dins l'ullal de la mola hom es

claví. Com més s'entorsillava la corda més petita era l'obertura i

La composició i funcionament de les moles del molí de sang és semblant al de les del d'aigua, però el sistema normal

—

1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900 2000

Dibuciani, B. Bonaldi
Muntalge, B. Bonaldi i A. Ramis

Coordinació: J. M. Palou Sempol
D.L.: B.14.189.1998

La seva edició només és una mostra dels objectius que tots els museus etnològics s'haurien de marcar; és a dir, concretament amb la delimitació d'una àrea d'estudi, la localització, l'estudi i la investigació dels diversos temes que sorgeixin de l'àrea elegida, la realització d'un inventari i catalogació de les peces i el material recollit, la creació d'un fons museístic no limitat als elements de cultura material, sinó que haurien d'anar acompanyats de tot l'entorn en el qual estan aquestes col·leccions. Paral·lelament a la recollida de materials, s'haurien d'arreglar documentació oral respecte als objectes en concret, i documentació gràfica —fotografies, dibuixos, vídeos, gràfics, croquis, etc.— i escrita, que a l'hora d'exposar el material ens per-

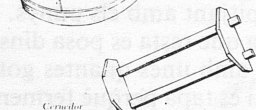
L'ELABORACIÓ DEL PA

El conmut de tasques i d'altres maniobres culturals relacionades amb el cultiu de les herbes aromàtiques dels cereals, i més concretament del blat, culminen amb l'elaboració del pa. Tradicionalment, el pa ha estat un dels productes bàsics per a l'alimentació de moltes de les societats mediterrànies. La seva elaboració ha sigut fins a un gran nombre de vegades, al llarg del temps, un dels elements de cultura material presents a gairebé tots els nuclis familiars. No hem d'oblidar que l'elaboració del pa és una de les feines que estan a la base de l'autosuficiència. Totes les cases i especialment les de tota vida tenien el seu propi forn per cuinar el pa.

Per pastar es comença per cernir la farina i eliminar-ne així les possibles impureses que hi romanen després de moler-la amb les restes de sega. La farina es cern amb el seta i el cedrer.

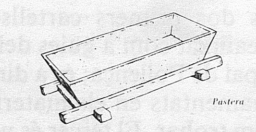
El seta, consistent en un bastit més o menys clar de cerres, de fil de seta o de fil metàl·lic muntat en un cercle de fusta, es fa anar a venir per damunt un bastiment, tauler de fusta, anomenat cerador i col·loca dins la pastura.

Cerador

La pastura és un recipient de fusta, generalment d'alzina, de fons pla i parets inclinades, dins la qual es pasta la farina per fer els pans. Les seves formes, com la de la figura d'alt, estan desprovistes de canes i tapadures com de qualsevol altre tipus d'element decoratiu. Solen estar pintades amb colors clars i a la part d'interior hi ha que es solien pintar quatre canes torçades, parets externes rectes i una tapadura de fusta que quan està tancada amaga la seva veritable funció. Aquestes es solien batre dins la casa com si fos una taula.

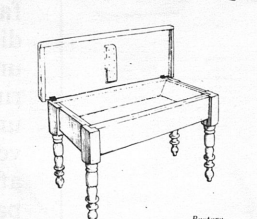
Després de cernir la farina es procedeix a posar llevat. Dins la pastura, plena de farina, fan un clot on hi posen aigua teba, fins quant comença a dir que la fusta i el llevat. Una vegada fet això es tapa la pastura amb sucs, estovalles i una flassada perquè conservi la teber i faciliti així la torada. El temps que ha de tenir per batre després de la temperatura ambiental, oscil·la entre les quatre i les dotze hores. Com més hores, més temperatura més temps necessita per batre.

Pastura

Quan el llevat cívella pot dir-se que es fa, llavors s'alegreix aigua calenta i es comença a pastar, pitjant amb els punys damunt la massa de pasta, mentre que aquesta es va crant dins la pastura. fins que les mans s'afeguen més o menys netes. Aquest és el moment en que s'agita un pilot de pasta d'envolt de la pastura per deixar llevat. Aquest pilot es posa dins una escudella amb un parell de gotes d'oli d'oliva i després es tapa amb una fulla de paper i es deixa perquè conservi la humitat i fermenti. El llevat s'agita per fer fermentar la primera pastada.

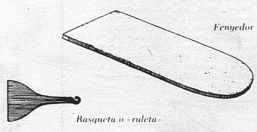

Pastura

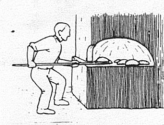
La resta de pasta es comparteix en tantes parts com pans es volen fer.

Aquestes parts es fan amb el fongador, presentant que totes les dues estigui a la part de dins i així els pans queden ben rodons i plans. Una vegada fets es posen damunt una pila, embolicats amb el color blau i tapats amb una flassada perquè conservi la calor i breni més fàcilment. Al cap d'un parell d'hores, quan el pa cívella, poden endurar.

La cocció del pa s'anomena fongar i s'efectua dins el forn, que aquest està calent, per aquest motiu abans es crema l'exterior de la pastura. Per aconseguir la temperatura indicada ho fa cernir aproximadament durant uns tres quarts d'hora. Abans d'endurar el pa, el fons es neteja amb una gresca feta amb un munt d'herbes i branques verdes i s'acutallen les restes de cal i cendra en un dels seus costats. S'estoma amb la pala i per poder aconseguir més o menys una llauna i mitja. Una vegada cuit es trenca i es neteja amb un pedat, per llevar-li la cendra.

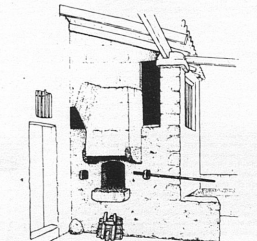

Fongador

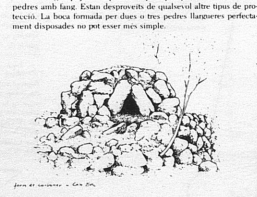
La necessitat d'elaborar el pa ocasiona també la introducció d'un element atípic: les feres, que solen presentar a l'arquitectura popular, tant rural com urbana, el fons. Al mínim de la pastura mallogada, a Pollença no n'és una excepció, aquest element comparat amb una construcció independent s'anomena a l'entorn de l'habitatge, en una portalada o fins i tot a la mateixa cuina o entradeta de la casa.

Les feres mallogades solen ésser sempre de planta circular i amb coberta de volta semicircular tapada per una teulada, o està a l'exterior. La volta o paladar del fons solen ésser de ferra, que en alguns casos es substitueixen per altres materials com podien ésser troncs de teula, i la volta d'argila pintada o també de ferra. A més de la boca, tenien un o dos forats laterals que permetien la circulació de l'aire, i aïllaven així la combustió. Damunt la boca solien tenir una canyana que recollia el fum cap al fumal.

Fons

A la muntanya i al lloc és freqüent trobar-hi els fons de car-horner, prop dels radis de seta i les restes de les barreres. Aquestes construccions, properes de les zones altes dels monts habitats, i d'una tasca que suposava la continuïtat de la seta, són molt més senzilles i rudimentàries que les situades al costat de les cases. La seva estructura és similar a la dels altres, encara que més totes: planta més o menys circular i coberta semicircular. Construits de paret seca damunt una plataforma, també de pedra, tenen la volta d'argila pintada i tapen els espais que queden buits entre les pedres amb fang. Estan desprovistes de qualsevol altre tipus de protecció. La boca formula per dues o tres pedres llargues perfectament disposades no pot ésser més simple.

Fons de car-horner o fons de ferra

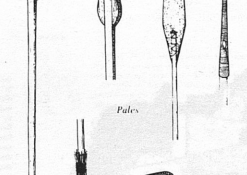
Fons

L'acció d'agregar, netejar el fons i endurar el pa requereix la intervenció de tota una sèrie d'extres que ara intentarem explicar: la ferra, emprada per introduir i col·locar la ferra dins el fons, consisteix en un pal acabat, per un extrem, en dues puntes de cerres, es de ferro i va encastat al buit mitjançant una dolla.

Per remoure el calat i separar i moure els pans dins el fons hom se serveix o bé del burjó, totalment recte i generalment de fusta, o bé de l'aclearidor o perra llarga acabada en un ganxo de fusta o ferro.

La neteja del fons per eliminar la cendra abans d'endurar es fa sempre amb la granera o ran, que com hem dit consisteix en herbes o branques verdes fixades a l'extrem d'un pal llarg.

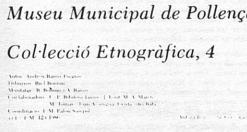
Tant per endurar com per treure el pa s'utilitzen les pales, de fusta o de ferro, i de moltes i formes molt diverses. Les més petites solen emprar-se per endurar els pans més petits o primers i altres tipus de pastissos, pastades, rebolls, cocorons, formatges, etc.

Pala

La granera és un recipient de fusta, generalment d'alzina, de fons pla i parets inclinades, dins la qual es pasta la farina per fer els pans. Les seves formes, com la de la figura d'alt, estan desprovistes de canes i tapadures com de qualsevol altre tipus d'element decoratiu. Solen estar pintades amb colors clars i a la part d'interior hi ha que es solien pintar quatre canes torçades, parets externes rectes i una tapadura de fusta que quan està tancada amaga la seva veritable funció. Aquestes es solien batre dins la casa com si fos una taula.

Després de cernir la farina es procedeix a posar llevat. Dins la pastura, plena de farina, fan un clot on hi posen aigua teba, fins quant comença a dir que la fusta i el llevat. Una vegada fet això es tapa la pastura amb sucs, estovalles i una flassada perquè conservi la teber i faciliti així la torada. El temps que ha de tenir per batre després de la temperatura ambiental, oscil·la entre les quatre i les dotze hores. Com més hores, més temperatura més temps necessita per batre.

Pastura

La cocció del pa s'anomena fongar i s'efectua dins el forn, que aquest està calent, per aquest motiu abans es crema l'exterior de la pastura. Per aconseguir la temperatura indicada ho fa cernir aproximadament durant uns tres quarts d'hora. Abans d'endurar el pa, el fons es neteja amb una gresca feta amb un munt d'herbes i branques verdes i s'acutallen les restes de cal i cendra en un dels seus costats. S'estoma amb la pala i per poder aconseguir més o menys una llauna i mitja. Una vegada cuit es trenca i es neteja amb un pedat, per llevar-li la cendra.

La necessitat d'elaborar el pa ocasiona també la introducció d'un element atípic: les feres, que solen presentar a l'arquitectura popular, tant rural com urbana, el fons. Al mínim de la pastura mallogada, a Pollença no n'és una excepció, aquest element comparat amb una construcció independent s'anomena a l'entorn de l'habitatge, en una portalada o fins i tot a la mateixa cuina o entradeta de la casa.

Les feres mallogades solen ésser sempre de planta circular i amb coberta de volta semicircular tapada per una teulada, o està a l'exterior. La volta o paladar del fons solen ésser de ferra, que en alguns casos es substitueixen per altres materials com podien ésser troncs de teula, i la volta d'argila pintada o també de ferra. A més de la boca, tenien un o dos forats laterals que permetien la circulació de l'aire, i aïllaven així la combustió. Damunt la boca solien tenir una canyana que recollia el fum cap al fumal.

A la muntanya i al lloc és freqüent trobar-hi els fons de car-horner, prop dels radis de seta i les restes de les barreres. Aquestes construccions, properes de les zones altes dels monts habitats, i d'una tasca que suposava la continuïtat de la seta, són molt més senzilles i rudimentàries que les situades al costat de les cases. La seva estructura és similar a la dels altres, encara que més totes: planta més o menys circular i coberta semicircular. Construits de paret seca damunt una plataforma, també de pedra, tenen la volta d'argila pintada i tapen els espais que queden buits entre les pedres amb fang. Estan desprovistes de qualsevol altre tipus de protecció. La boca formula per dues o tres pedres llargues perfectament disposades no pot ésser més simple.

La neteja del fons per eliminar la cendra abans d'endurar es fa sempre amb la granera o ran, que com hem dit consisteix en herbes o branques verdes fixades a l'extrem d'un pal llarg.

Tant per endurar com per treure el pa s'utilitzen les pales, de fusta o de ferro, i de moltes i formes molt diverses. Les més petites solen emprar-se per endurar els pans més petits o primers i altres tipus de pastissos, pastades, rebolls, cocorons, formatges, etc.

La granera és un recipient de fusta, generalment d'alzina, de fons pla i parets inclinades, dins la qual es pasta la farina per fer els pans. Les seves formes, com la de la figura d'alt, estan desprovistes de canes i tapadures com de qualsevol altre tipus d'element decoratiu. Solen estar pintades amb colors clars i a la part d'interior hi ha que es solien pintar quatre canes torçades, parets externes rectes i una tapadura de fusta que quan està tancada amaga la seva veritable funció. Aquestes es solien batre dins la casa com si fos una taula.

Després de cernir la farina es procedeix a posar llevat. Dins la pastura, plena de farina, fan un clot on hi posen aigua teba, fins quant comença a dir que la fusta i el llevat. Una vegada fet això es tapa la pastura amb sucs, estovalles i una flassada perquè conservi la teber i faciliti així la torada. El temps que ha de tenir per batre després de la temperatura ambiental, oscil·la entre les quatre i les dotze hores. Com més hores, més temperatura més temps necessita per batre.

La cocció del pa s'anomena fongar i s'efectua dins el forn, que aquest està calent, per aquest motiu abans es crema l'exterior de la pastura. Per aconseguir la temperatura indicada ho fa cernir aproximadament durant uns tres quarts d'hora. Abans d'endurar el pa, el fons es neteja amb una gresca feta amb un munt d'herbes i branques verdes i s'acutallen les restes de cal i cendra en un dels seus costats. S'estoma amb la pala i per poder aconseguir més o menys una llauna i mitja. Una vegada cuit es trenca i es neteja amb un pedat, per llevar-li la cendra.

La necessitat d'elaborar el pa ocasiona també la introducció d'un element atípic: les feres, que solen presentar a l'arquitectura popular, tant rural com urbana, el fons. Al mínim de la pastura mallogada, a Pollença no n'és una excepció, aquest element comparat amb una construcció independent s'anomena a l'entorn de l'habitatge, en una portalada o fins i tot a la mateixa cuina o entradeta de la casa.

Les feres mallogades solen ésser sempre de planta circular i amb coberta de volta semicircular tapada per una teulada, o està a l'exterior. La volta o paladar del fons solen ésser de ferra, que en alguns casos es substitueixen per altres materials com podien ésser troncs de teula, i la volta d'argila pintada o també de ferra. A més de la boca, tenien un o dos forats laterals que permetien la circulació de l'aire, i aïllaven així la combustió. Damunt la boca solien tenir una canyana que recollia el fum cap al fumal.

A la muntanya i al lloc és freqüent trobar-hi els fons de car-horner, prop dels radis de seta i les restes de les barreres. Aquestes construccions, properes de les zones altes dels monts habitats, i d'una tasca que suposava la continuïtat de la seta, són molt més senzilles i rudimentàries que les situades al costat de les cases. La seva estructura és similar a la dels altres, encara que més totes: planta més o menys circular i coberta semicircular. Construits de paret seca damunt una plataforma, també de pedra, tenen la volta d'argila pintada i tapen els espais que queden buits entre les pedres amb fang. Estan desprovistes de qualsevol altre tipus de protecció. La boca formula per dues o tres pedres llargues perfectament disposades no pot ésser més simple.

La neteja del fons per eliminar la cendra abans d'endurar es fa sempre amb la granera o ran, que com hem dit consisteix en herbes o branques verdes fixades a l'extrem d'un pal llarg.

Tant per endurar com per treure el pa s'utilitzen les pales, de fusta o de ferro, i de moltes i formes molt diverses. Les més petites solen emprar-se per endurar els pans més petits o primers i altres tipus de pastissos, pastades, rebolls, cocorons, formatges, etc.

Museu Municipal de Pollença
Col·lecció Etnogràfica, 4

Aut.: Andreu Ramis i Ramis
Dib.: Biel Bonnin
Edició: M. Bonnin i Ramis
Col·lecció: E. P. Bonnin i Ramis
Coordenació: J. M. Bonnin i Ramis
Disseny: J. M. Bonnin i Ramis
Imp.: J. M. Bonnin i Ramis

meti veure el context real d'on procedeixen. Tot això orientat a evitar la fredor que produeix la simple exposició d'unes peces en un raquític prestatge. Evidentment, una altra de les funcions i objectius d'un museu d'aquest tipus és la de conservació i restauració, que ha de ser el més pulcre possible; i, com a darrera i definitiva, la divulgativa i didàctica, els objectes s'han d'exposar amb el màxim d'informació i el més clara que es pugui.

Sembla que el Museu Municipal de Pollença té una sèrie de projectes dins el camp etnològic que més o menys segueixen aquestes pautes. En principi té la intenció de realitzar una guia didàctica del cultiu dels cereals, que anirà des de la sembra fins al consum humà, que permetrà ampliar la informació que es dona al mural que ara s'ha publicat, i s'acompanyarà de tota una sèrie d'activitats, com poden ser itineraris, demostracions, etc. A més, existeix la intenció de crear un museu de tipus monogràfic pel que fa a la zona, que per les característiques de Pollença es podria dedicar a la producció d'oli i de l'olivera, a més de les que ja existeixen.

Esperem que amb la publicació de material etnogràfic d'aquesta mena s'obri un nou camí, que fins ara només s'ha iniciat.

No volem acabar aquesta disquisició sense fer un petitíssim homenatge a un personatge que normalment sol passar desapercebut: el dibuixant,

en aquest cas concret, Biel Bonnin, que ha realitzat una tasca fonamental per a la comprensió del text que Andreu Ramis ha fet. Creim que en una investigació, sobretot de caire etnogràfic, és importantíssim el treball de dibuix descriptiu, i aquí, pensam, ha estat perfecte. □

SERVEI DE LLIBRES ESTRANGERS

LLIBRES DELS PAÏSOS CATALANS

JOGUINES I LLIBRES INFANTILS

Carrer d'en Rubí, 5
Telèfon 21 38 21
07002 PALMA

ESGLÉSIA NOSTRA

ARRELS CRISTIANES TAMBÉ DE MALLORCA

PERE LLABRES I MARTORELL

Just després del darrer Nadal, el 27 de desembre, els bisbes de Catalunya signaven un document: *Arrels cristianes de Catalunya*, que es va fer públic el passat mes de febrer.

El document va dirigit primerament, com és natural i propi d'aquest tipus de declaracions i orientacions, als creients de la Província eclesiàstica tarraconense; també s'adreça als no creients que viuen en el que anomenam Principat de Catalunya, i també als catòlics de la resta de l'Estat espanyol, especialment en uns punts molt concrets.

Un document d'aquesta índole no pot deixar de tenir ressò entre nosaltres, per moltes de raons. Primerament, per la proximitat no sols geogràfica, sinó històrica i cultural de les Esglésies catalanes del continent a la nostra. Ja que d'*arrels* es tracta, podem començar dient que compartim —el nostre poble i el de Catalunya, la nostra Església i les de la tarraconense— unes arrels culturals, històriques, amarades de cristianisme, un cristianisme que aquí, a partir del 1229, és restaurat gràcies a una acció militar —li digueren Croada— i també pròpiament eclesial, organitzativa en el més ampli sentit del terme, que fou protagonitzada per bisbes, preveres i laics, vinguts a l'illa des de terres catalanes. Eren homes i dones que aquí, quan clarejà l'any 1230 i a partir d'aquesta data, formaren amb il·lusió una nova Església que encetava el seu pelegrinatge en un nou Regne enmig del mar. Les arrels cristianes d'aquells capdavanters en la restauració de l'Església de Mallorca són les que ara commemoren els bisbes de Catalunya, en el mil·lenari de la formació de la pàtria.

El document, que he intentat llegir des de Mallorca, és d'un estil planer, exhortatiu —com pertoca a un document episcopal—, ple de seny —com cal al tarannà dels catalans—, sense arrauxaments i preocupat per tocar de peus a terra. Sens dubte és fruit d'un consens que l'allibera de tons profètics exaltats. Vol ser molt respectuós amb una realitat pluralista i, a la vegada, prou enaltidor i conservador de la pròpia identitat cristiana.

A Mallorca ha tingut poc ressò. Sé que a Catalunya s'ha mogut polèmica, que no he seguit. Tal volta més endavant sigui citat amb freqüència com un document orientador i serà.

SOM UNA NACIÓ!

És un crit mitinesc que els bisbes no pronuncien, però que batega al llarg i ample de tot el document. Aquest comença per convocar a un renovat "amor de pàtria", com cantaria el nostre Miquel Costa i Llobera. Entre la família i la comunitat universal, la pàtria és la comunitat i la unitat cultural bàsica. No cal caure, doncs, en un universalisme boirós: el nostre amor no té fronteres, però passa per la solidaritat amb el propi país. Insisteixen els bisbes en el sentit cristià d'aquest amor de pàtria, que és servei a la comunitat natural, i que ha de tenir una manifestació privilegiada en l'esforç preferencial a favor dels desvalguts.

Quant al concepte de Nació i Estat, s'apela a la distinció feta per Prat de la Riba, i també a la personalitat pròpia que per a Catalunya reclamà el gran bisbe de Vic, Torras i Bages. "Com a bisbes de l'Església de Catalunya, donem fe de la realitat nacional de Catalunya". Reclamen,

doncs, l'aplicació de la doctrina de l'Església sobre els drets i valors de les minories ètniques dins un Estat.

En aquest punt, fan una crida als "nostres germans catòlics dels altres pobles d'Espanya" perquè siguin els primers a comprendre i acollir aquestes aspiracions històriques, profundes, irrenunciabls.

CULTURA I LLENGUA

En parlar de cultura, comencen per citar el célebre discurs del papa Joan Pau II a la UNESCO (2 de juny 1980): "La cultura és una manera específica de l'existir i del ser de l'home. L'home sempre viu segons una cultura que li és pròpia... En la unitat de la cultura com a mode peculiar de l'existència humana, arrela, al mateix temps, la pluralitat de les cultures enmig de les quals viu l'home".

La universalitat no pot entendre's a Catalunya com el procés reduccionista de supeditació a una cultura hegemònica, sinó com l'envigoriment de cada cultura i la seva aportació responsable al servei de l'home.

"La cultura catalana té, sobretot, la seva expressió i la principal senya d'identitat —bé que no l'única— en la llengua que li és pròpia i que comparteix amb altres comunitats germanes".

Expressen el desig ferm que "la llengua de Ramon Llull i de Jacint Verdaguer assoleixi la plena recuperació". Citen també unes belles paraules de Joan Pau II als joves de Toquio (24 febrer 1981): "La llengua inclou els trets d'identitat particulars d'un poble i d'una nació. Hi és latent el cor d'aquesta nació, perquè en la llengua, en la llengua pròpia, troba expressió allò de què viu l'ànima humana en la comunitat d'una família, de la nació, de la història".

Senyalen com esdeveniment històric la plena introducció del català en la litúrgia catòlica.

ENTRE LA HISTÒRIA I EL PRESENT

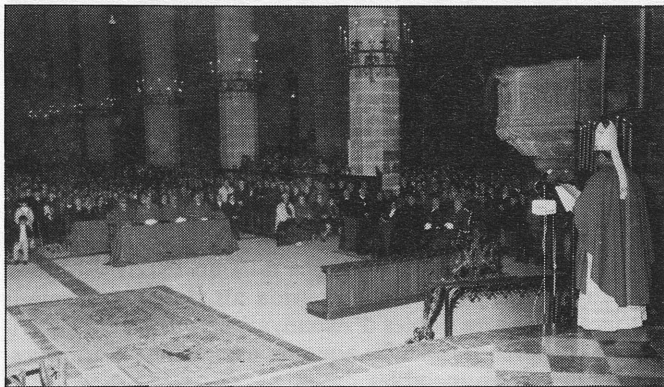
La declaració dels bisbes catalans pren motiu d'una commemoració mil·lenària, però mira, com és ben natural, al moment present del poble. De la història se'n senyalen els fets principals, els venturosos i els dissortats; s'esmenta la contribució de grans fills de l'Església a la història pàtria; es reconeixen les mancances de la comunitat cristiana.

"El naixement, la història i la cultura de Catalunya són intensament amarats de cristianisme". D'aquí el títol del document.

Dins la perspectiva històrica, trien i subratllen les característiques del poble català: amor a la llibertat amb les degeneracions correlatives de la rebel·lió i la discòrdia; el seny i l'arrauxament, l'esperit treballador, creativitat i gust per la iniciativa, la vida familiar.

No cal adormir-se en la història, amb tots els seus clar-obscurs. Del moment present se'n senyala, en l'apartat "Una època de canvi", la secularització que és acompanyada en amplis sectors de la descristianització, que afecta especialment el món de la cultura, on la hipòtesi de Déu n'és exclosa. El pluralisme s'ha d'acceptar: "Cal que tots convisquem en la tolerància i el respecte mutus". El respecte al pluralisme no ha de fer que les comunitats cristianes restin passives: han d'anunciar a tot arreu la Bona Nova de Jesús.

Un altre aspecte en què insisteixen i dóna títol a un

apartat és el de la justícia social: preocupació constant des de la revolució industrial, però que malauradament no ha arribat a quallar de forma satisfactòria, i d'acord amb la doctrina social de l'Església, sempre renovada, en realitats satisfactòries.

En el darrer apartat "Els qui han vingut de fora", parlen del greu problema dels immigrants. Inviten a un acolliment cordial i generós, recorden les obres de l'Església, especialment en els barris obrers i més abandonats. Rebutgen qualsevol tret de racisme, puix la nostra nacionalitat no està fundada en un fet de sang, sinó en un fenomen cultural que pot afaïçonar els individus de les races més distintes, com deia Carles Cardó.

REFLEXIÓ DES DE MALLORCA

Una sola vegada els bisbes de Catalunya es refereixen a les "altres comunitats germanes", amb les quals Catalunya comparteix la mateixa llengua.

Hom comprèn per què els bisbes de Catalunya no es refereixen a les Esglésies de les nostres Illes ni del País Valencià. Ni això entrava dins el seu propòsit —ni dins la seva jurisdicció—, ni hauria estat oportú per mor de susceptibilitats i suspicàcies.

Això no lleva, com he dit al principi, que no puguem llegir aquest document des de Mallorca, i des dels altres indrets dels pobles que, amb Catalunya, comparteixen la mateixa llengua, i per tant la mateixa cultura. I si llengua i cultura, més que la unitat de raça i de sang, fan una nació, aleshores ens hem de preguntar seriosament quina és la nacionalitat dels mallorquins, cosa que per a molts és prou clara, per a altres és boirosa o més aviat obscura del tot, confusa sempre.

En això voldria remarcar un punt. Quan els bisbes de Catalunya es dirigeixen als altres catòlics de l'Estat espanyol nosaltres hi som inclosos? Vull dir, els catòlics de les Illes i dels País Valencià. Perquè certament nosaltres, respecte als catòlics de Catalunya, no som en la mateixa situació dels catòlics castellans, gallecs o andalusos. La prudència per no aixecar susceptibilitats aquí ha evitat explicacions.

Recurrent les planes del document, hom s'adona que la història és sovint comuna: les glòries compartides, la dissort sovint comuna, la realitat present molt consemblant, sempre servant les degudes distàncies entre un poble molt més gran en nombre, possibilitats i poder, i el nostre, petit per geografia i per comunitat humana.

El desconeixement de la pròpia identitat que els bisbes de Catalunya esmenten al començament, la manca de formació adequada, l'embull entre els conceptes de pàtria, nació, estat i la insolidaritat i les confusions que se'n deriven, són tristes realitats que prou hem de lamentar entre nosaltres també, i tal volta amb més vigor.

Per altra banda, els fenòmens de descristianització, el difícil diàleg entre el món de la fe i el de la cultura, el refús

sistemàtic en alguns sectors de la mateixa hipòtesi de Déu i, per tant de l'apel·lació a qualsevol valor transcendent, són reptes a la nostra Església de Mallorca ben presents i de vegades inquietants. Ens esperonen, com als catòlics de Catalunya, a uns plantejaments novells i realistes.

Jo crec que el document *Arrels cristianes de Catalunya* ens hauria d'ajudar a treure conclusions per a l'Església nostra. No per mimetisme, sinó per convicció i realisme. Moltes d'allà són aplicables aquí i serien ben fructuoses. Prendre consciència de la identitat del nostre poble on s'ha d'encarnar l'Església que aquí som els creients mallorquins, recordar i assumir les nostres arrels, conviure amb serenitat i amb afany evangelitzador amb el món concret que ens envolta, fomentar l'amor de pàtria i la solidaritat que mira primerament la nostra comunitat natural, no caure en pessimismes ni en passivismes eixorcs, treballar per l'acolliment ampli dels immigrants i la seva integració en el nostre poble, en un projecte solidari i esgrecador, són tasques que a nosaltres també ara se'ns imposen.

L'any que ve l'Església de Mallorca celebrarà el 750 aniversari de la seva restauració plena, puix el 1237 el papa Gregori IX encomanà als bisbes de Vic i de Lleida i a Sant Ramon de Penyaforat —vegeu un altre cop les arrels comunes— l'elecció del primer bisbe de Mallorca, que fou el barceloní Ramon de Torrella. És a punt —sembla— d'aprovar-se el projecte definitiu de la Província eclesiàstica Balear, el poble de les nostres Illes ha encetat el camí de l'autonomia: tal volta seria l'avinentsa d'un document consemblant per als cristians de les nostres Illes, o sols de Mallorca, amb la convicció que també les arrels del nostre poble són cristianes i que la nostra història és amarada de cristianisme i que cap sentit de la vida o ideologia té avui una vigència comparable com la fe catòlica, entre nosaltres.

Què fa el Consell Insular en Serveis Socials

El CIM aconsegueix una labor assistencial bàsica a través del Conjunt dels Centres que són propietat seva:

Hospital General
Hospital Psiquiàtric
Llar de la Infància
Llar de la Joventut
Llar dels Ancians
Hospital de Nit (centre d'acollida dels Marginats)
Centre de Prevenció de Drogues
Grup d'Educació Sanitària a les Escoles d'Infants.

Manté convenis amb uns altres centres tant públics com privats:

Patronat Verge de la Salut (que atén els minusvàlids físics)
Centre Lluerna (escola dedicada als subnormals profunds)
Can Ribes (que promou la integració dels marginats)

Facilita ajudes a totes les entitats amb finalitats socials de Mallorca, amb atenció especial a la tercera edat, problemàtica gitana, marginació i minusvàlids.

Entre els projectes imminents hi ha l'elaboració del Mapa de Serveis Socials de Mallorca.

Consell Insular
de Mallorca

cf. Palau Reial, 1

ART

LA GRAN ANTOLÒGICA DE
MATIAS QUETGLAS

VALENTÍ PUIG

A les natures mortes de Matias Quetglas el mutisme dels objectes esdevé la gran evidència del seu ésser alié als nostres poders, dotat emperò d'una valor inalterable. Vegem les cireres que pengen del fruiter cònic o la flauta i l'ocarina en composició de panoplia musical: aquesta idealització de les coses —la silenciosa presència dels éssers inanimats— obté una victòria efímera però intensa, un fulgor que es dissol en els relums propis.

Matias Quetglas va néixer a Ciutadellad l'any 1946. Estudia a l'Escola de Belles Arts de San Fernando, a Madrid. Des d'aleshores, pinta sense repòs i la seva biografia comparteix l'èxit amb el silenci de l'estudi. La simplicitat del bodegó li fou ben aviat una catarsi exemplar enfront del devesall de les avantguardes. Aquella modulació pictòrica permetia una reconciliació amb la pintura i la vida. És ben cert que la natura morta fou en el passat "memento mori", —recordatori de vanitat de vanitats,— i després seria excés fruital, la profusió del domàs com a distintiu del comerç i els plaers materials. Davant les natures mortes de Matias Quetglas —no obstant tot això— pensem en els melicotons i la gerra d'aigua del mural pompeïà.

Llum i ombra de la composició, en la qualitat pura del gènere: és a dir, no natura morta; ben al contrari, natura quieta, —"still life"— quietud sensible. El detall esdevé substància a fi que les coses obtenguin la improbable perennitat de l'existència efímera. Amb l'eco d'una música de cambra —l'adagio sostengut—, Quetglas fa exaltació de la quietud i de la vida pròpia de les coses, del resplendor i de la immanència feliç.

El pintor i la model.-

Matias Quetglas s'entretingué molts anys en un joc de mirades amb la model. Pintava quadres on pintor i model viuen enfrontats l'espai de la vitalitat i de la vida estètica: creava una solitud predisposta a l'instant únic, significatiu i essencial.

L'abstracció arruixà la figura humana del paradís de la pintura moderna. Pocs pintors resistiren l'amenaça d'aquella espasa de foc. Més d'un pensava, de tota manera, que la figura és

"L'escultura", bronze, 1985 (Foto cedida pel "Palau Sollerich")

part inalienable de la pràctica de la pintura. Alguns pintors preservaren els seus drets, arrecerats a la calma de l'estudi. Matias Quetglas, sortosament, fou un d'ells.

Amb el teló de fons d'un espai idealitzat i a la vegada sensual, aconseguia que la model fos metàfora del gest de veure i de pintar. La vida dels cossos se li anava fent estàtica mentre pintor i model s'interrogaven en silenci: d'ambdues mirades neixien innombrables relacions particulars, la serenitat de mirar i ésser vist.

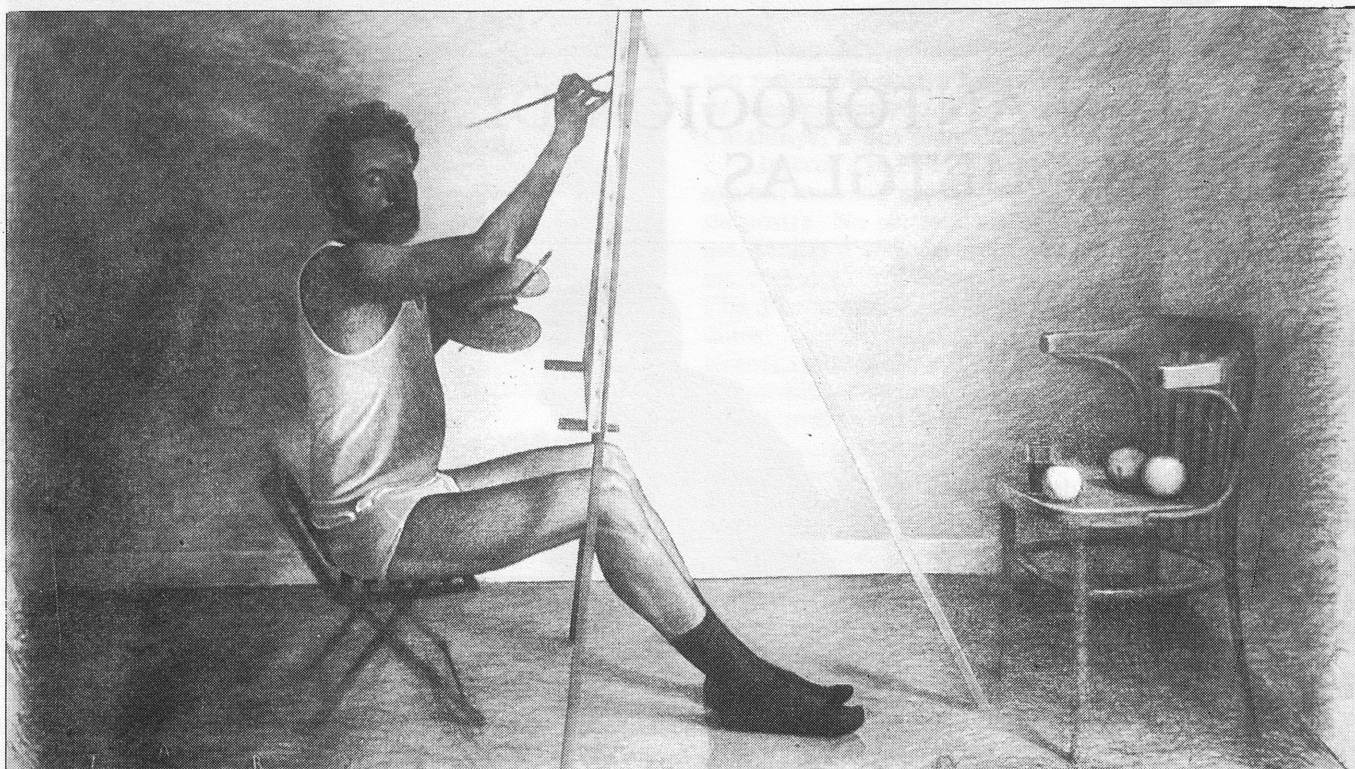
L'artista també es fa l'autoretrat com a pintor davant del cavallet: un retrat festiu i a la vegada solemne que —com a tradició d'ofici mil·lenari— perllonga la seva vigència a totes les al·legories de la pintura i al món secret de "Taller de la pintura" de Vermeer.

Una violència sobtada.-

De sobte, emperò, els darrers quadres de Matias Quetglas —concretament, del 84 i 85— són una reconsideració del seu "dramatis personae". Ha comparegut una nova comprensió de les relacions entre home i dona que s'allunya amb gosadia de la calma gairebé ontològica de l'obra anterior i ens parla de la violència carnal i emotiva. Són escenes més expressionistes desbordades per una passió que estrafà la forma prèvia i considera les possibilitats —oníriques o reals— del rapt, la violació o l'assassinat. Aquestes agressions de la il·lusió o de la matèria tenen una vigència

"El raptor pàl·lid", tècnica mixta sobre paper, 1985 (Foto cedida pel "Palau Sollerich")

"Tarda d'estiu", carbó i pastel, 1982 (Foto cedida pel "Palau Solleric")

angoixosa i premeditada.

Ara hem presenciât una nova manera de veure l'enfrontament d'home i dona i això determinava l'àmbit del quadre. La figura estàtica es feia gest contorsionat en la circumstància de l'atac o la supervivència. Sembla com si Matias Quetglas hagués volgut sortir del camí que ja era del tot seu i cerqui ara una dreuera perduda entre el sotabosc. Com a combat de cossos, enteniments i instints, els darrers quadres de Matias Quetglas donen fe d'un nou vigor, salvatge i escultòric. Es una figuració més crua, com els ritus d'un festí primari i anterior. La disciplina compostiva, d'altra banda, no perd rigor però altera els seus postulats, com una urgència que arriba a la solució final. A les etapes anteriors de la pintu-

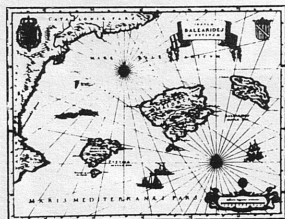
ra de Matias Quetglas vérem una gran minuciositat etèria i ara, als darrers quadres, veiem una intensa alteració.

Les escultures de Matias Quetglas.-

Fins i tot per a qui ja pensés conèixer l'obra de Matias Quetglas, l'exposició del palau Solleric haurà estat una sorpresa. Les noves escultures, per exemple, tenen la presència dels emblemes inexplicables. Al bronze de 1985, "L'escultura", hi trobam l'estudi —aparentment elemental— d'un home que mira un conjunt d'eines inidentificables. De vocació i professió desconeguda, aquest home està entotsolat davant unes eines que tal vegada podrien superar les determinacions del temps, l'espai i la vida.

Sobtadament, Matias Quetglas ens recorda la immaterialitat dels signes de l'art —amb la paradoxa de la presència material i simbòlica del bronze fet home i eines—. Aquest pensador combina les distàncies de la imaginació i la memòria. Viu el desafiament de les formes que el portaran a l'invent o a la folia, a la terra de ningú entre la ciència i l'alquímia. Podria acollir-se als ritus d'una secta secreta o trobar el goig de la troballa en la solitud absoluta.

L'home cavil·la contemplant les eines —abstractes i sensibles—. Com en tot l'art de Matias Quetglas, ben haviat comprendrà que el caminal de l'obra ben feta neix del gran pacte entre la nostàlgia i la intel·ligència. □

A la Mar Mediterrània, bressol de la Cultura de la vinça i el vi, emergeix l'Illa de Mallorca. El seu mesquell clima i privilegiada situació fan que hi creixin fermes vinces i hi rim esplendides vins coneguts des de l'antiguitat.

Jaume Mesquida

VINYES I BODEGUES A PORRERES (MALLORCA) Tel. 971/647106

VENDA DIRECTA A LA BODEGA

MÚSICA

QUI TÉ POR A JOHNNY B. GOODE?

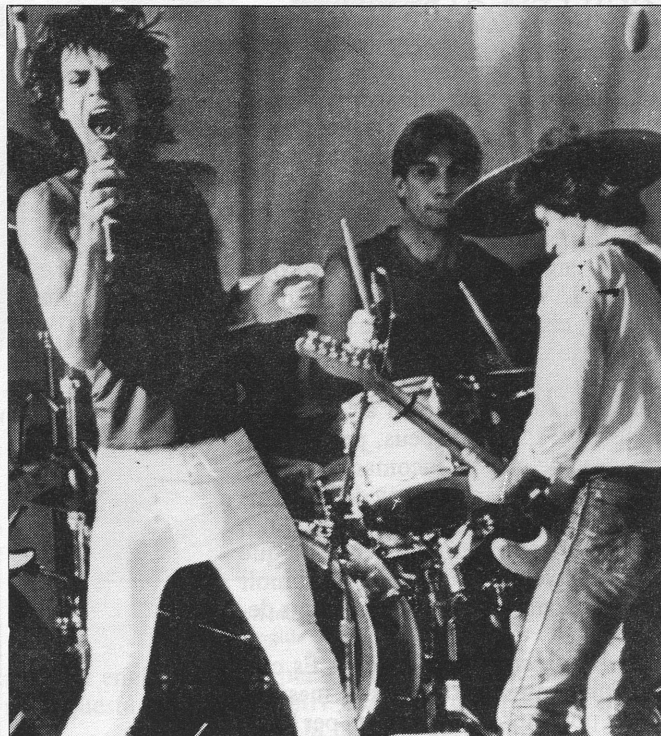
RAMON MOLINA

L'única manera de comprendre la música és escoltar-la. Ara bé, quan es tracta de Rock'n Roll no podem parlar tan sols d'un estil musical; el rock representa la més poderosa contribució com a moviment estètic —i gairebé també ètic— a l'avenç de l'avanguardia artística de segle XX. La cultura del rock no ha creat únicament una estètica, sinó centenars d'elles; no ha influït únicament en les actituds del jovent dels U.S.A. o de Catalunya, sinó també del de Moscou, Bons Aires o Seul. "Mai ningú no ha assistit a semblant renaixement poètic des d'Homer. És (...) el retorn a l'època oral. És el retrobament planetari. El rock es canta (...) a tots els països del món. El rock és l'idioma universal". (Marshal McLuhan) (1). Però sobretot el rock ha creat les condicions per l'expansió d'una de les branques més productives de l'economia mundial: els audio-visuals d'entreteniment. De fet, si avui un fanàtic de la música del XVIII o del XIX, que parla amb despreu del rock, pot escoltar a ca seva el seu enregistrament estereofònic preferit, convenientment reproduït per la cadena hi-fi, és sens dubte gràcies a l'abaratament de costos produït per les vendes massives que han generat els grans stars de la música moderna (2).

I tot això, a què ve? Doncs ve a que sobre el rock també s'hauria d'escriure a més d'escoltar-lo. I amb això estic expressant un desig ja que no puc constatar una realitat. La bibliografia en català entorn al tema és pràcticament inexistente. Que jo recordi no existeix cap estudi ample i seriós publicat o en vies de publicar-se. Les referències són mínimes i es redueixen a petits articles o comentaris puntuals. Un panorama erm que clama per ser fecundat.

És que als sociòlegs, antropòlegs, historiadors de l'art, crítics musicals i altres especimens de la intel·lectualitat catalana no els agrada el rock? El que si sabem és que als responsables de l'edició de la Gran Enciclopèdia Catalana és segur que no. De la plèiade de noms d'ús corrent a nivell mundial dintre la música dels darrers 30 anys només se n'hi citen dos (!!!): Elvis Presley i els Beatles. Els Rollings Stones apareixen a un breu article a l'apèndix. Haurem d'esperar que es publiqui el pròxim perquè s'hi incloguin per exemple Raimond Doouglas Davies o Peter Townshend dos dels compositors més importants del darrer lustre?

Com es pot suposar el problema no és de manca de medis sinó d'orientació ideològica i per tant, d'un sistema de valors: Un sistema de valors que no és exclusiu dels caps pensants de la cultura catalana sinó que és l'expressió general del respecte petit burgès de la intel·lectualitat vers l'academicisme i les formes "honorables" de l'art. En definitiva, el gust per la vessant elitista de la creació, reproduït amb l'admiració pels artistes "de debò" una mena de comunió mística que fa de l'espectador subjecte ungit de la cofradia dels escollits per la comprensió de l'art. En realitat el que molesta, no és que el rock sigui una música "d'estructura simple" —cosa per altra part completament falsa—, o que els grans autors d'aquest estil provinguin majoritàriament dels sectors més allunyats de la cultura —cosa com a mínim discutible a partir d'una redefinició del sentit de la cultura— el que veritablement resulta fastigós i molest per la "intelligentzia" progre és que un jove proletari i sense possibilitats d'accedir al parnàs, sigui capaç d'entendre, assimilar, i fins i tot produir insolemment una

Els Rollings Stones, al recital que celebraren a Filadelfia el 26 de Setembre de 1981, un dels grups oblidats a la Gran Enciclopèdia Catalana (Foto Arxiu Ultima Hora)

forma d'expressió artística que per la seva durada (més de 30 anys) i per la seva influència social ha demostrat ser el corrent més vital del segle.

No es pot ignorar que l'avanguardia del primer rock seriós a l'estat espanyol neix a Catalunya (Salvajes, Lone Star,...); que la segona onada, la de l'"underground" també és fonamentalment catalana (Màquina, Pan y Regaliz, Fusioon,...) i també té importància la tercera, la del redescobrimient del rock (Pau Riba, Oriol Tramvia, Banda traperà del rio, ...) i tot això sense comptar amb l'aportació de les Illes (Z-66, Bravos, ...). Material i fonts d'estudi n'hi ha a voler i per increïble que pugui parèixer —i tornant a l'Enciclopèdia— s'ignora fins i tot la pròpia definició de Rock'n Roll, encara que —no faltaria més— es dona la de rock-folk (?).

El Johnny B. Goode de Chuck Berry, clàssic entre els clàssics, ens mostrava la inutilitat dels bons consells a un jove rebel perquè fos "goode" (bon al.lot). Després de tants d'anys en Johnny té bona salut i no ha envellit gaire. Qui li té por? Segurament els exboy-scouts, demòcrates fins el 77 i altres aspirants a funcionaris que actualment pontifiquen sobre la cultura i que han passat sense solució de continuïtat pel kumbaya, la cançó, la salsa, el free-jazz i ara creuen que Peor Impossible és part del rock. Deplorable i perillós.

Notes:

- (1) M. McLuhan a "Le Monde". Opinió recollida per Jean-Michel Varrenne a "Los poetas del rock". Colección Vibraciones.
- (2) Segons ha demostrat brillantment Don Roberto Meana. □

TEATRE

IL TROVATORE, de G. Verdi

GUILLEM CABRER*

Notes de direcció per all muntatge d'aquesta òpera que va estar en escena els 21 i 23 de març, en el Teatre Principal de Ciutat.

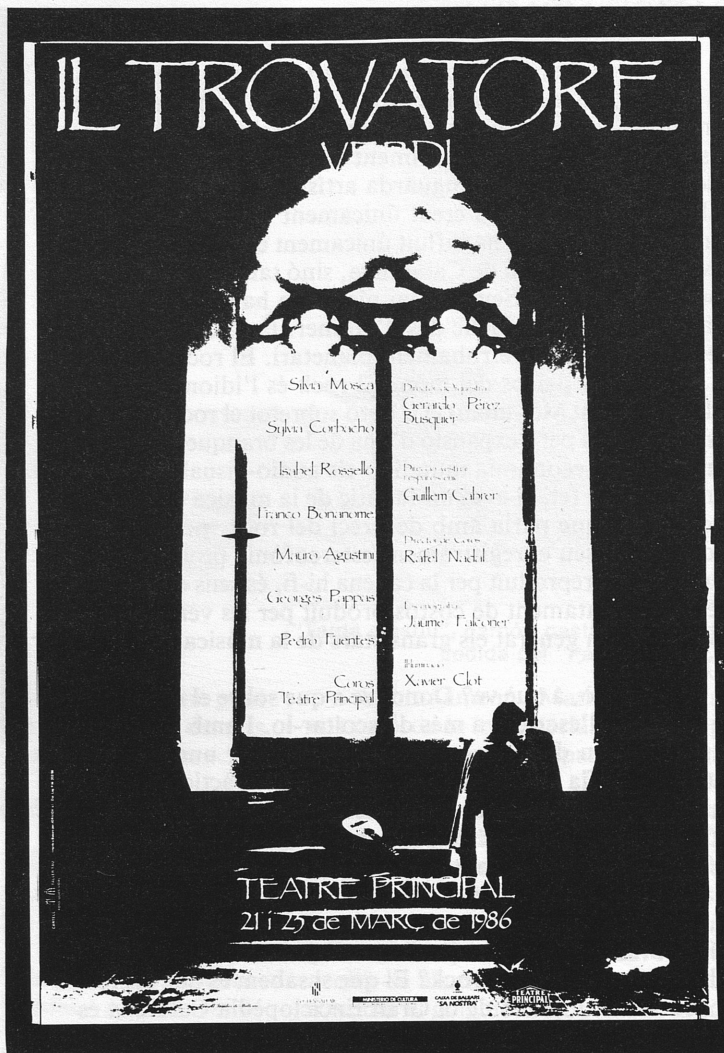
Una òpera.- El Teatre Principal empès per una favorable idea, produeix, enguany, el muntatge de l'òpera de G. Verdi, *Il Trovatore*. Coneixedors, els responsables de la producció, de la meua afecció a l'òpera, que em porta, no només a escoltar i a conèixer, sinó també a anar als més prestigiosos teatres europeus, per veure'n representacions, m'encomanaren la direcció escènica, el disseny del vestuari i l'escenografia. No cal dir les ganes amb què he fet aquesta feina, ja que el muntatge d'una òpera és, de fa molt de temps, un dels meus apassionats delers.

El director d'orquestra.- És clar que una empresa d'aquestes mesures no es pot improvisar. Guiats per l'instint de fer un muntatge complet i digne del públic, vàrem proposar el nom de Gerardo Pérez Busquier, com a director de l'orquestra. Record quan, fa anys, Pérez Busquier treballava a Ciutat, oferint-nos concerts i dirigint òperes. Tant que d'aquí, com és sabut, va passar al Gran Teatre del Liceu de Barcelona. Diguem que aquest trasllat va esser una pèrdua artística més per Mallorca. De totes maneres Gerardo Pérez Busquier acceptà gustós la direcció musical de *Il Trovatore*.

Els cantants.- Els coros, element principalíssim parlant de Verdi, ja sabíem que anirien dirigits pels prestigiosos Rafel Nadal i Sylvia Corbacho, que amb pacient esforç han anant transformant el grup de cantors del Teatre Principal en un competent cor líric. Per a les primeres figures de *Il Trovatore*, els productors han contractat a Sylvia Corbacho, mai proument elogiada per la seva feina en el cor, per les seves classes a cantants novells, per la seva bella veu i per les seves qualitats artístiques, el paper d'Assussena, —la gitana que viu turmentada entre l'amor maternal i el desig de venjança—. Pe al paper de Leonora, ve, garantida per una notable crítica, la soprano Sylvia Mosca. I pels papers de Manrico, del Comte de Lluna i Ferrando, el tenor Franco Bonanome, el baríton Mauro Agostino, i el baix Georgio Pappas, respectivament.

La direcció escènica.- Per a la interpretació dels personatges ens hem basat en el llibret de Cammarano, en l'obra de García Gutiérrez i, especialment, en l'expressió de la música del compositor. Deim això tan obvi, perquè des d'un bell principi tenim clar que, part damunt totes les subtileses i primfilaments, pròpies de directors al quals els fa por una obra clàssica, nosaltres hem rebutjat qualsevol mena d'enfarfegament, per presentar l'obra genuïna. Volem unes escenes d'interpretació neta, en les quals els personatges, ens puguin exposar, senzillament i clarament, les raons de la seva presència. Per ajudar a aquest desenvolupament, hem concebut un espai escènic obert, tan sols amb els elements significatius per ambientar l'acció.

Cartell anunciador de l'Òpera "Il trovatore" que es representà al Teatre Principal

L'escenografia.- Haguéssim volgut una escenografia realista, i el seu esbós existeix, ja que, fa anys, quan es començà a parlar del muntatge de *Il Trovatore*, en el qual també es comptava amb la meua col·laboració, encomanàrem a Jaume Falconer, tenaç i competent, la maquetació de les vuit escenes, amb una visió purament realista. Però el temps ensenya i els pressuposts obliguen; per tant, la realització definitiva té un caire més al·legòric. Això sí, sempre de la mà d'En Jaume Falconer.

La il·luminació.- Pensàrem i repensàrem l'ambientació. No oblidem que l'element protagonista de *Il Trovatore* és el foc: el foc que escalfa, el foc que il·lumina, el foc que crema. Havia d'anar acolorida, l'escenografia, d'uns tons càlids on la flama d'un

fester o la claror d'una torxa, a més d'un medi per aconseguir claredat, és un testimoni de l'home que viu, tant sigui en el Palau de l'Aljeferia, del primer i quart acte, com sigui en un campament gitano a les muntanyes de Biscaia o les escenes de Castellor, del segon i tercer acte. Per a aquesta tasca hem fet venir a Xavier Clot, afamat elèctric, conegut en els àmbits teatrals, per les seves il·luminacions en el Teatre Lliure de Barcelona.

El vestuari. - Guiats per la idea de l'ambientació, hem volgut unificar els tons del vestuari. Molt ens interessa presentar als protagonistes sumptuosament vestits, com pertoca a personatges d'una cort a començament del segle XV. Pel disseny ens hem informat en llibres especialitzats i estampes romàntiques, tenint present sempre el caire heroic de *Il Trovatore*, i la seva qualitat operística. Volem que la indumentària de les monges sigui càndida, signe de la seva condició; que els soldats del Comte de Lluna siguin, ja de figura, éssers malignes; que el colorit ens situï en un campament gitano; que els vels de Leonora ens parlin del lirisme d'aquesta dissortada núvia.

Cartell i programa de mà. - També hem curat el cartell commemoratiu, encomanant-lo al ja citat Jaume Falconer, i el programa de mà que ell ha fet amb col·laboració d'en Jaume Pin-

Un moment de l'assaig de l'Opera "Il trovatore" dirigida per Guillem Cabrer.

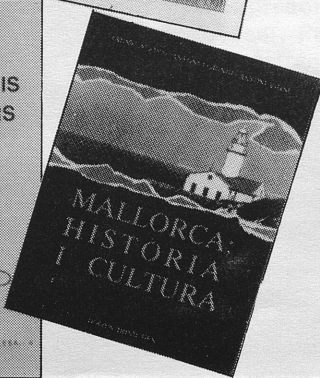
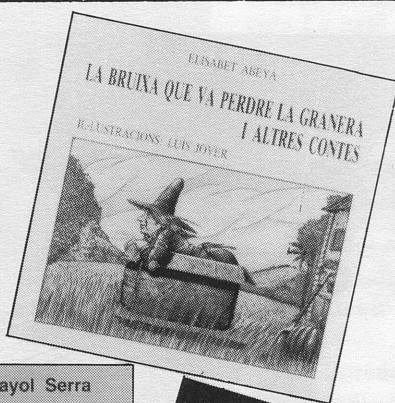
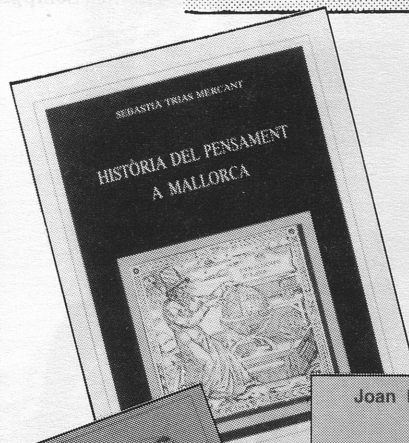
ya. Els dos pintors han unit enginy i força per treure envant aquesta part artística.

Siguin aquestes notes informatives testimoni del gust que passam fent el muntatge de *Il Trovatore*, òpera predilecta; i que aquesta feina serves-

qui per a la delectació del públic i per trametre una obra artística, patrimoni de la cultura universal.

* Director d'escena de l'opera "Il Trovatore" de G. Verdi.

DARRERES NOVETATS DE L'EDITORIAL MOLL

HISTÒRIA DEL PENSAMENT A MALLORCA

Sebastià Trias Mercant

AQUESTA MENA D'AMOR

José M. Palau i Camps

RÈPTILS I AMFIBIS DE LES BALEARS

Joan Mayol Serra

MALLORCA: HISTÒRIA I CULTURA

Jaume Alzina
Antoni Limongi
Antoni Vidal

LA BRUJA QUE VA PERDRE LA GRANERA I ALTRES CONTES

Elisabet Abeyà

editorial
MOLL

Torre de l'Amor, 4, Palma de Mallorca

“CARMEN”: LA HISTÒRIA D'UN MITE

PERE ESTELRICH i MASSUTI

“La dona és com la fel; però té dues hores bones, una en el llit, l'altra a la seva mort”.

Amb aquesta afirmació masclista i radical, epigrama de Palladas, inicià el 1845 l'escriptor francès Prosper Mérimée (París 1803, Cannes 1870) la seva novel·la “Carmen”. Una història d'amor i de mort ambientada a la Sevilla del segle XIX i suposadament contada a l'autor per un dels protagonistes empresonat a Còrdova. Don José és, a l'obra, el narrador de la tragèdia.

Trenta anys més tard, un altre francès, el compositor George Bizet (París 1838, Bougival 1875), convertí la narració en òpera a partir del llibret d'Henri Meilhac i Ludovic Halévy.

Aquests quasi trenta anys (Bizet començà la composició el 1873) trastocaren una mica la idea inicial de Mérimée. Així la “Carmen” / òpera difereix en alguns aspectes de la “Carmen” / novel·la. Més pel diferent protagonisme d'alguns dels personatges que pel propi desenvolupament de la trama. Així, per exemple, mentre la figura de Micaela (promesa de Don José) és una invenció de Meilhac i Halévy, García “el Tuerto” (espòs de Carmen) no apareix a l'òpera...

Però tant la novel·la com l'obra musical (i més la segona que la primera) han fet de “Carmen” una de les figures femenines universals, model de llibertat, capaç de sacrificar-se per ella. “Carmen” és, a la vegada, sensual i màgica; encantadora i cruel; encisadora i terrible.

Avui, “Carmen” representa un caràcter, una manera d'actuar, un nom i una idea. Seguint les passes de tantes altres figures universals sorgides de la ploma d'un poeta (el cas de “Don Juan” seria similar. Fins i tot Mérimée li prestà atenció), “Carmen” ha passat de la literatura a la Música..., convertint-se en mite.

I com a tal, com a mite, “Carmen” ha sofert les més diverses modificacions artístiques: ha estat adaptada al teatre, al cinema (quantes “Carmen” no hem vist a la panta-

lla!), al ballet.... Com escrivia Eduardo Haro Teglen a les planes de “El País”: “Son posibilidades lícitas del Arte: el mito es de todos. El de Carmen ya no es de los herederos de sus autores porque ha pasado a dominio público”.

LA “CARMEN DE GADES/SAURA

Ha arribat a l'Auditori —inaugurant el Festival de Teatre de l'Ajuntament de Ciutat— un dels darrers muntatges artístics basats en el mite de “Carmen”: el ballet d'Antonio Gades, sorgit del film del mateix títol realitzat amb Carlos Saura. Un espectacle esperat i que ens apareix després d'haver triomfat als més diversos teatres del món.

El fil argumental d'aquesta “Carmen” segueix la idea original de la història de Mérimée, encara que —evidentment— amb algunes anotacions particulars; és la tasca d'un creador.

Entre aquestes particularitats, la més important és la “d'alandalunització” (val a dir-ho així?) de Don José. Aquest, a la novel·la és d'origen basc. El propi autor ho remarca particularment, incidint diverses vegades sobre la nacionalitat del protagonista. En canvi, el Don José de Gades/Saura és ben andalús. I encara diria més: és de Sevilla com hem assenyalat, tot és lícit tractant-se d'un mite.

Quant a la Música, l'espectacle alterna fragments de guitarra espanyola amb diversos moments de la partitura operística. Així, entre el “duende” que el flamenc porta, sentim l'Obertura de Bizet, l'Aria del torejador, el Duo final entre Carmen i Don José i —com no?— la famosa Habanera, un dels moments més aconseguits i amb més força de tota l'hora i quart que dura la representació (1).

En definitiva, un espectacle de primera magnitud. Inspirat, intel·ligent..., i hermós. □

(1) La versió discogràfica utilitzada és la del segell CBS amb les veus de Regina Resnik (Carmen), Mario del Mónaco (Don José) i Tom Krause (Escamillo). Cor del Gran Teatre de Ginebra. Orquestra de la “Swiss Romand”. Director, Thomas Schippers.

Un moment de “Carmen” de Bizet-Saura-Gades a l'Auditori de Palma (Foto Arxiu Ultima Hora)

C I N E M A

ACTRIUS

MANUEL-CLAUDI SANTOS

Que jo recordi, la primera vegada que em vaig enamorar d'una actriu de cinema va ser de la madrastra de Blancaneus. Anys més tard, quan vorejava els deu, vaig quedar fascinat davant *Los diez mandamientos*, de Cecil B. De Mille, una fascinació no gaire allunyada del procés hipnòtic que el millor cinema imposa a l'espectador, a la qual cosa contribuï poderosament, ho vaig descobrir en successives revisions, Anne Baxter en el seu paper de princesa Nefertari. Via televisió vaig conèixer tres senyores més: Kim Novack (recuperada fa poc a *Vértigo* d'Alfred Hitchcock), Gloria Grahame (*Cautivos del mal*, de Fritz Lang) i Jennifer Jones, protagonista de la injustament oblidada *Portrait of Jennie* de William Dieterle; totes tres posseïen una pertorbadora felinitat en els ulls que planava, no únicament per tota la seua figura, sinó que s'aferrava a la pell de la pel·lícula. Aleshores vaig tenir consciència d'un fet irreversible: mai no tendria una veïna de replà que s'assemblàs a elles. Però, segurament, l'amor més perdurable, aquell enamorament únic de què parla Francesco Alberoni a *Innamoramento e amore*, aquells que van més enllà de la mort i que agradaven a André Breton, va ser per Romy Schnei-

der instal·lada ja en l'etapa viscontiana, per entendre'ns. Després que va morir, tots quedàrem més aviats desvalguts, una mica perduts i sense recer.

La relació de l'espectador "innocent" amb els personatges de la pantalla és d'apassionament o d'odi, però no d'indiferència. Hi ha una certa vampirització assumida, en ocasions fomentada, de la part més cutània d'emissor i receptor. Entre actors i actrius i l'espectador. És significatiu observar que, de la llista anterior, tots els noms, llevat d'un, són actrius nord-americanes. Durant molt de temps, parlar de cinema era sinònim de cinema nord-americà, era l'únic amb el qual teníem una relació més directa, més eròtica, ja que l'europèu pretenia passar primer per l'intel·lecte i, en certa mesura, deformava la relació primigènica que l'espectador de començament de segle havia tengut amb el nou art dins les barraques de fira. No per casualitat els 60 i 70 són un desert ple de biquinis farcits d'Ursula Andress o Raquel Welch i hem hagut d'esperar a la imprecisa revifalla del cinema estadunidenc per trobar algunes actrius equiparables a les *vamps* dels anys 40 i 50. Es, per tant, el retorn a un determinat tipus de narrativa que podríem denominar clàssica, amb estructures reconeixibles, però no mimètiques; tot i que molt sovint, per exemple en l'Steven Spielberg d'hores més baixes, pot caure en la buidor més absoluta, una mena de caps de bombons sense bombons. Aquesta carnalitat — si se'm permet l'expressió — fa que també comencem a recuperar un dels elements fonamentals del cinema: dels actors, dels quals, gràcies a impulsius moviments de càmera, durant una època gairebé no destriàvem les faccions. I, en especial, una nova generació d'actrius: Kathleen Turner (*Fuego en el cuerpo*, de Lawrence Kasdan i *El honor de los Prizzi*, de John Huston), Sigourney Weaver (*Allien*, de Ridley Scott i *El año que vivimos peligrosamente*, de Peter Weir) i Diane Lane (*Cotton Club*, de Francis Ford Coppola) són alguns dels noms que sobresurten en un primer repàs. Probablement, la millor és Kathleen Turner, ja que, a més a més d'una bellesa indubtable (l'impossible Ken Russell, en la no menys impossible pel·lícula *La pasión de China Blu*, aconseguí allò que ningú no esperava ni desitjava: la Turner sortia grassoneta i amb les galtes rosades com una votant de Franz-Josef Strauss) comparteix amb les seues il·lustres predecessores una doble qualitat imprescindible: és una magnífica actriu i una típica malvada. La contraposició entre el rostre tendre i la "moral perversa" contribueix a enfortir el pont d'unió amb les modernes "Belle dame sans merci", un tòpic literari que el cinema sempre ha sabut aprofitar amb resultats positius, fent dels espectadors una mena de trobadors plorosos davant la inassolible *midons* que es passeja activa per la pantalla.

El predomini del cinema dels U.S.A., però, ja no és tan evident. Per això podem trobar dues excel·lents mostres de pèrfides sinuoses a la cinematografia europea actual: la més veterana, Isabelle Adjani, amb uns ulls blaus i uns cabells negríssims en la millor tradició i amb una impressionant *Adele H.* de Françoise Truffaut entre els seus múltiples mèrits; la més recent, Valérie Kaprisky, que va sorgir com una Afrodita despentinada a *Vivir sin aliento* i més tard completament histèrica i suosa a *La mujer pública* d'Andrej Zulawski —director que, dit de pas, ja n'havia fet de grosses quan va dirigir a Romy Schneider i a Isabelle Adjani—. La resta em sembla un frustrant descens als inferns del despropòsit: Angela Molina, Victoria Abril i la resta de fauna hispànica no té res a fer davant la ventada

Isabelle Adjani al film "El quimèric inquilí" (1976, dirigida per R. Polanski), al 1976 fou elegida a New York "Millor actriu de l'any"

Gloria Grahane (1925-81) en un moment del film "Els sobornats" (1953) clàssica actriu del cinèma negre americà.

del nord, especialment amb films on els guions no existeixen (*Los paraísos perdidos*) o són impresentables com en els llarguissims metratges del tan patriòtic com incompetent Antoni Ribas.

Aquest darrer punt dels guions no és superflu en absolut, perquè rera la presència de les actrius és imprescindible que hi hagi un personatge versemblant. La crisi d'idees (que crec més preocupant que no la crisi de les ideologies) afecta negativament als personatges i fa que no siguin creïbles (*Lola*, de Bigas Luna, amb una "animalitat" plastificada). Tota la malícia dels millors guionistes del Hollywood clàssic s'abocava en l'enfrontament entre dues dones, representatives de dues categories morals, l'esposa i "l'altra"; però, encara que per raons de censura sempre triomfava l'amor conjugal i ordotox, l'atracció de la seductora — sempre més intel·ligent que l'home — era superior a la de la mestressa de casa rodejada de plats i nins. Ara no es planteja d'una manera tan maniquea, sinó que les noves actrius juguen a l'ambigüitat, que tenen el precedent més immediat en les sofisticades rosses hitchcockianes. □

NATURA

SALVEM EL "MARE NOSTRUM"

PAU JOAN SERVER i ROTGER

Si no es produeix cap catàstrofe greu, la conca mediterrània, en el que resta d'aquest segle, experimentarà gairebé amb tota certesa un creixement i un canvi continu i ràpids. Això comprometrà fortament els recursos tant del mateix mar com de les seves zones costeres.

Els darrers deu anys, la població dels 18 Estats de la riba mediterrània ha augmentat en més de 50 milions d'habitants, que en bona part es concentren en una franja costanera de pocs quilòmetres d'amplada. Aquest fenomen s'emmarca en la migració històrica dels pobles cap a les zones de la costa mediterrània, que ha donat lloc a fortes pressions sobre el sistema natural, evidenciades per un deteriorament visible, sovint en forma de contaminació.

El 1971, en preparar-se la Conferència de l'ONU sobre l'Ambient Humà, hi havia una preocupació generalitzada pel que es considerava en quasi tota la conca mediterrània com una amenaça d'ulterior deteriorament.

A la Conferència celebrada a Estocolm pel juny de 1972, delegats de 113 països aprovaren una Declaració sobre l'Ambient Humà, en virtut de la qual els Estats queden obligats a "prendre totes les mesures possibles per evitar la contaminació dels mars"; un Pla d'Acció que incloïa vuit recomanacions específiques referides a la

Peixos morts a Cala Gamba, la contaminació de la nostra mar mediterrània es dia rera dia mes alarmant (Foto Arxiu Diari de Mallorca)

contaminació marina, i una proposta detallada adreçada a l'Assemblea General de l'ONU perquè arbitràs unes mesures permanents, de caràcter institucional i financer, per posar en pràctica aquest Pla d'Acció. S'arribà a un acord polític per dirigir-lo cap a l'avaluació i reducció dels nivells de contaminació en benefici de les generacions futures i, pel desembre de 1972, l'Assemblea General establí els mitjans institucionals i financers a l'efecte amb la creació del programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient (PNUMA).

Les onades de turistes del nord que envaeixen el Mediterrani arriben amb el desig de mantenir el seu alt nivell de vida i benestar, que és una derivació del seu domini sobre els recursos fòssils, i de gaudir alhora dels beneficis espirituals i físics d'una civilització solar natural.

Recíprocament, les legions de persones que migren de les zones mediterrànies empobrides estan disposades a vendre els seus músculs i el seu cervell per comprar el benestar industrial i sumar-lo al seu auster patrimoni.

Al mateix temps, la transició d'una agricultura pobra i autosuficient a un

sistema de cultiu extensiu de reguiu i amb una inversió intensiva de capital ha arribat a tal punt que ja no és possible la involució. Les terres altes sempre han tengut dificultats per alimentar les ciutats.

A l'era tecnològica, l'era de l'alt consum, els resulta gairebé impossible. Però encara, ací i allà, sobreviuen micro sistemes d'economia rural independent i parcialment autosuficients.

És possible, almanco concebible, que, passada l'explosió demogràfica i consumista de la segona meitat del segle XX, reneixi l'antic dinamisme. Malgrat tot, n'hi haurà que diran que l'explosió demogràfica exigeix una expansió industrial de totes passades i una massiva revolució agrícola.

Queden pocs dubtes que en aquesta regió del món hem assolit una de les divisòries conceptuals de la història. Els models de consum i l'aportació externa al sistema productiu que impliquen, tot això pres del sistema nord-americà, no es poden transferir, a la llarga, materialment i espiritualment, al Mediterrani. No obstant això, els països més deprimits i menys industrialitzats de la costa nord-oriental i

meridional ja no poden girar la vista enrera, a aquella Edat d'Or de sistemes rurals autosuficients i comunitats mercantils pròsperes a escala microcòsmica que durant un curt període de temps històric actuaren com a centre de la civilització.

Paradoxalment, la majoria dels països d'Europa pensen en la riquesa que pot donar el petroli quan giren la vista cap a una regió que hauria pogut tenir el millor d'ambdós mons. I en això, per desgràcia, no hi ha la veritat. Fins i tot els països àrabs relacionats directament o indirecta amb els destins del Mediterrani saben que s'han de preparar per a una edat post-petrolera que arribarà en els propers cinquanta anys. És possible que, després de tot, avancem per cicles. L'Imperi Mediterrani, majestuós, integrat i semiuniversal, és a punt d'enfonsar-se.

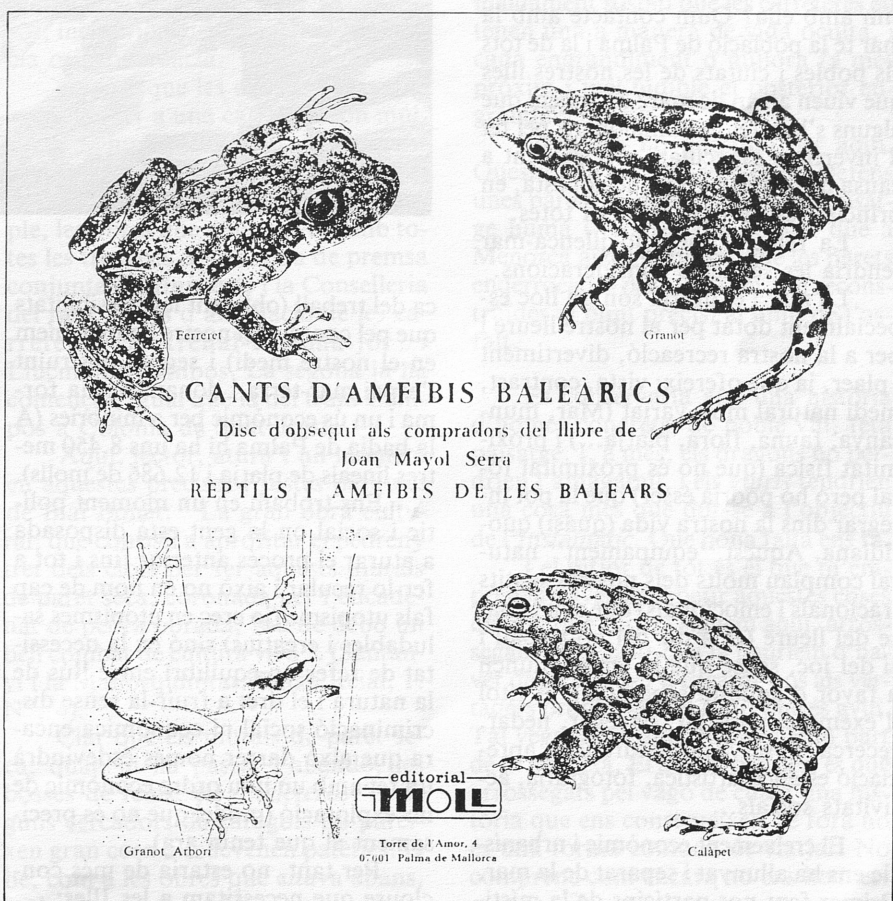
La reconstrucció haurà de partir dels seus propis orígens, de l'energia solar i la vida natural enteses com a base humil i autofecundadora, en què l'home és servidor de la naturalesa i no el seu amo agressiu i autodestructur. □

D'AMFIBIS I REPTILS INSULARS

L'Editorial Moll ha completat la mitja dotzena de títols dels seus 'Manuals d'introducció a la Naturalesa' amb els Rèptils i Amfibis de les Balears, de'n Joan Mayol. L'autor repeteix firma a la col·lecció on fa vuit anys publicà el volum dedicat als aucells.

El nou llibret és prou diferent. Probablement el reduït nombre d'espècies dels grups taxonòmics protagonistes ha permès a l'autor explicar-se en les descripcions. Es tracta d'un text herpetològic divulgatiu —norma de la col·lecció— on la fauna illenca és el centre, el pinyol, però la guarnició de generalitats, els comentaris sobre els ordres i altres proporcionen informació complementària prou suculent. El text no es tanca, ombrívol, sense horitzons, malgrat tracti de les maternes roques.

A una introducció general a l'herpetologia, segueixen les descripcions del grup Amfibis (taxonòmica, anatòmica, fisiològica, biològica i ecològica) i una descripció acurada de les espècies balears del grup. L'esquema es repeteix amb els rèptils, on figuren també descripcions parcials dels grups Sauris, tortugues i serps, prèvis als apartats monogràfics sobre cada una

de les espècies. En el tractament dels animals hom pot trobar-hi les curiolles de l'autor: descripció biològica, accent conservacionista i notes de cultura popular o història, la qual cosa fa menys el text fins i tot per als no específicament interessats en aquesta escassa i denigrada fauna. El llibre es clou amb una bibliografia doble: elemental i herpetològica balear, útils per a hipotètics herpetòlegs, potencials.

Els dibuixos del llibre són encertadament abundants, més que a títols anteriors, i es deuen a l'habilitat de Vicenç Sastre, que fa estudis de cada una de les espècies, amb diversos detalls complementaris a una làmina general, en un estil molt naturalístic.

La cartografia corològica és abundant, i molt interessant: de cada animal ens dona la seva distribució balear i universal. Fins i tot, en el cas de les sargantanes endèmiques, la distribució geogràfica de les subespècies, amb croquis de les illes i els illots i esquemàtiques descripcions sobreposades; aquesta presentació de les poblacions insulars de *Podarcis* és una troballa didàctica que estalvia una sobredosi de farragositat a l'obra.

El comprador del llibre serà obsequiat amb un disc, amb el cant dels quatre amfibis baleàrics. És el primer suplement sonor d'un llibre naturalista publicat al país i a l'estat espanyol. I hem de dir que l'interès que confereix

a l'obra no és gens reduït, malgrat una desigual qualitat de les gravacions.

Assenyalem, per acabar, el pròleg, sorprenent: una tira dibuixada d'en Romeu, pacifista i ecologista. Per cert, oportuna, tan pròxima al famós referèndum.

Es evidencien que aquests llibres fan un gran servei al país, on el patrimoni natural, valuós en sí mateix i senya d'identitat irrenunciable del nostre poble, és a la vegada desconegut i destruït. Aquestes publicacions ajuden, a la vegada, al coneixement i a la conservació. Després de llegir el llibre, hom veu de diferent manera els dragons o les serps. □

L'ULL DE VELLUT

LA MAR NOSTRA DE CADA DIA

GUIEM DAVIU VICH

Ja sabeu que hi ha una tendència de la població mundial a acostar-se a la mar.

Nosaltres hi hem viscut sempre i no entram, per tant, dins l'estadística d'aquest nou fenomen migratori. Ara bé, vivim devora la mar, però convivim amb ella? Quin contacte amb la mar té la població de Palma i la de tots els pobles i ciutats de les nostres illes que viuen arran de mar? Ja sabem que alguns s'han fet multimilionaris pel fet d'invertir o especular, precisament a causa de la mar i això que aquesta, en principi, és de i per a tots i totes.

La relació població illenca-mar tendria les següents consideracions.

La mar i el litoral són un lloc especialment dotat per al nostre lleure i per a la nostra recreació, divertiment i plaer, ja que ofereix: vista, contrast, medi natural molt variat (Mar, muntanya, fauna, flora, platja...) i proximitat física (que no és proximitat total però ho podria ésser) que la pot integrar dins la nostra vida (quasi) quotidiana. Aquest "equipament" natural complau molts dels nostres sentits (racional i emocional) que són la base del lleure (és a dir del no-treball i sí del joc, sense que jo em pronunciï a favor d'aquesta separació). A títol d'exemple: passejar, navegar, nedar, recerca, observació naturalista, apreciació estètico-artística, fotografia, activitats socials...

El creixement econòmic i urbanístic ens ha allunyat i separat de la mar. Primer fent-nos participants de la mística

La mar mediterrània, un mar que agonitza
(Foto Arxiu Diari de Mallorca)

ca del treball (oblidant les possibilitats que pel conreu del nostre lleure teníem en el nostre medi) i segon, destruint l'espai mar-terra i donant-li una forma i un ús econòmic per a minories (A la badia de Palma hi ha uns 8.450 metres lineals de platja i 12.686 de molls).

Ens trobam en un moment polític i social on la gent està disposada a aturar el procés anterior fins i tot a fer-lo recular i això no en nom de cap fals utopisme (jo crec en utopismes saludables i creatius) sinó en la necessitat de refer un equilibri entre l'ús de la natura i el dret a fruit-la sense discriminació social ni econòmica encara que això darrer només esdevindrà un fet amb un nou ordre econòmic de no-explotació (model que no és precisament el que tenim ara).

Per tant, no estaria de més concloure que necessitam a les Illes:

— Un procés de restitució de les zones litorals d'urbanisme excessiu, especialment a les badies.

— Un pla que garanteixi la preservació total del litoral natural que encara queda i la protecció de la mar i les seves espècies.

— Una política social en sentit ample (amb elements de pedagogia, economia, urbanisme, serveis...) per a eliminar les formes nocives de l'ús de la mar i del litoral (pesca indiscriminada, prepotència dels vehicles de mar sobre les persones i prioritzar les d'ús natural i pacífic i senzill que arribi a sectors de població ara mancats de la varietat d'usos recreatius que el medi marí i litoral ofereix com podria ser la gent gran, nins i nines els/les minusvàlids/es.

La mar nostra de cada dia. Ho ha de ser. □

EN MIQUEL PER LA CUINA

CARRETERES

MIQUEL CARDELL

Vivim a una illa on, fa dues generacions, no era tan estrany morir sense haver estat mai a ciutat. Ara, però, les carreteres de l'illa són un formiguer de vehicles, peles i moltes d'altres coses. És una conseqüència de l'evolució —i una causa també de canvis de tota mena. Però, el que m'interessa ara és com, d'alguna manera, la noció de trajectes ha substituït la noció de viatge. Com si, en convertir-se en carretera, el camí hagués deixat d'esser, de tenir, un lloc propi i vinculat definit per una absència, com una interrupció entre el lloc de sortida i el punt d'arribada: un retard, una successió d'obstacles entre dues essències.

Això no obstant, l'observació de les carreteres ens pot donar moltes d'informacions sobre un país, i no faig referència únicament al paisatge, al traçat del camí a la qualitat de l'asfalt o a la precisió de les indicacions... Clar que —com sempre— la informació elaborada pot variar molt segons la informació prèvia que es tenguí. Per exemple, una persona que no ho sap prèviament, tindrà molt difícil endevinar que aquesta terra té una llengua pròpia que no és l'espanyola. I si ho sap tindrà molt mal de creure que aquesta llengua és oficial al nostre territori —ho diu una llei orgànica de l'Estat espanyol, el mateix estat on està en vigor una constitució que fa referència explícita a la defensa de la riquesa cultural i a la pluritat. I tot això succeirà perquè, a les nostres carreteres —que segueixen essent "carreteres"—, els termes municipals són encara "*términos municipales*", el perill "*peligro*", etc. etc. Si el nostre imaginari viatger és un observador atent, podrà descobrir que en alguns —escassíssims— casos apareix aquest idioma, però sempre subordinat, més avall i em lletra més petita, com l'actriu secundària del *show*.

Si, per un cas de casos, l'imaginari visitant observa un d'aquells cartells que són compartits per un triomfal logotip de la Conselleria d'Obres Públiques i unes glorioloses lletres com "*Modificación de calzada tramo...*" o "*desvío provisional en... metros*" i immediatament li explicam que, al mateix Govern Autònom, hi ha una altra conselleria, anomenada d'Educació i Cultura, que se suposa que du a

Un dels cartells de la Conselleria d'Obres Públiques del Govern Balear, on en comptades ocasions hi figura la llengua catalana "aquesta terra té una llengua que no és l'espanyola..." (Foto Arxiu Diari de Mallorca)

terme una campanya de normalització lingüística, o que el Govern mateix se suposa que té una política en aquest sentit, la cosa es pot resoldre en un accés d'hilaritat irrefrenable, o pot arribar a elaboracions mentals més complexes, que, en el més benèvol dels casos, inclourien idees com incompetència o incoherència.

És clar que les observacions que es poden fer a una carretera són múltiples i, juntament amb d'altres circumstàncies, varien amb la mateixa evolució de la cinta d'asfalt. Per exemple, les obres que anunciaven amb totes les trompes d'una roda de premsa conjunta el *Ministerio* i la Conselleria del ram, obres d'ampliació de les carreteres S'Arenal-Llucmà-jor i Llucmajor-Campos. La segona ja ha començat, igual que la del tram Campos a Colònia de Sant Jordi.

Aquí, lector, atura't un moment en aquestes precises i justes paraules de Blai Bonet: "La gran obra cultural, que consistí a aprofitar el pedreny tret dels clots per fer aquests murals de paret seca, coronada per l'encadenat de pedra obrada, fou de debò un bell combat de cultura viva". (Santanyí i la Mallorquinitat. Palau Reial, 1. N°. 4).

Clar que els murals de paret seca, quan hi ha passat l'abandó, les bosses de fems, els "*xaleteros*" i alguns cercadors de caragols no pareixen gran cosa o esdevenen patètics. O bé, com a les obres que citava abans, amb dues passades de palera, enderro-

caments per a fonamentar l'asfalt, material d'oblit, és tot el que queda d'aquell bell combat de cultura viva.

Ja puc entendre que el progrés, i que les necessitats del trànsit, i tot això. Ho puc entendre perfectament, maldament sospiti que les carreteres en tenen una a manera de vida oculta, i cada engrandiment o millora fa més pròxim i inel·ludible el posterior engrandiment.

Però ara no qüestion per aquí. Qüestion la manera com es fa. Defens unes parets de pedra eixuta, un paisatge humà i tendre. Em conten que a Menorca això no passa, que les parets enderrocades per a asfaltar son reconstruïdes al punt precís, al límit de l'asfalt.

Es conservaria així una història d'homes concrets, de poble viu, feta paisatge. I, a més, els dragons no perdrien l'amagatall, i els *guiris* tendrien una cosa més que dur-se a l'objectiu de l'*Instamàtic*. Que bona falta ens fa.

I el pitjor de tot és el que m'empenya haver de repetir aquestes coses òbvies, que encara siguem aquí, arrossegant vells llasts que ja hauríem d'haver despenjat per a encarar-nos als veritables problemes del futur que és avui. Tal vegada les dues feines siguin part de la mateixa. El que és ben cert és que arrossegats pel vagó de cua d'una història que ens construeixen de fora no és una forma còmoda de viatjar. No comprenc com encara no ens hem escalivat. □

LLIBRES

TRIA DE NOVETATS
Coordinació: Leonard Muntaner.

Roberto Fernández, ed.

ESPAÑA EN EL SIGLO XVIII

HOMENAJE A PIERRE VILAR

Prólogo de Josep Fontana

CRÍTICA

“España en el siglo XVIII. Homenaje a Pierre Vilar”. Edición de Roberto Fernández. Prólogo de J. Fontana. Ed. Crítica. Barcelona 1985, 685 pags.

Aquest llibre producte de diversos treballs en homenatge al professor Pierre Vilar, constitueix un dels intents més seriosos d'anàlisi regional de les estructures econòmiques i socials, així com en alguns casos, de les diverses situacions polítiques i culturals. Des d'un semblant plantejament metodològic, aquests estudis donen a conèixer la diversitat de creixements, transformacions i situacions econòmiques i socials, el resultat dels quals té molt poc a veure amb aquelles obres que encara acostumen a entendre l'Espanya del s. XVIII amb una desmesurada uniformitat.

Al marge del pròleg de Josep Fontana i la introducció del professor Roberto Fernández, els diversos articles que s'inclouen van referits a: L'antic regne de València (Pedro Ruíz Torres), Mallorca (I. Moll y J. Suau), regne de Murcia (Guy Lemeunier) Andalusia (Antonio García Baquero), Canàries (Antonio M. Macias), Galícia (Ramón Villares) i Pegerto Saavedra), Astúries (Gonzalo Anes), País Basc (Pablo Fernández Albadalejo) Aragó (Eloy Fernández y Guillermo Pérez), Extremadura (Angel García Sanz), Catalunya (Carlos Martínez Shaw).

En un futur no massa lluny, esperam poder oferir una àmplia recensió sobre aquest llibre tan poc comú com interessant.

Ricardo García Cárcel “Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII. (I. “Los caracteres originales de la Historia de Cataluña”, II. “La trayectoria histórica”)” Editorial Ariel, Barcelona 1985, 474 i 238 pp. respectivament.

R. García Cárcel professor de la Universitat de Barcelona, és a hores d'ara un dels més prestigiosos historiadors de l'Estat Espanyol. Aquesta obra seva —en dos gruixats volums— és una reflexió profunda sobre la realitat nacional catalana dels ss. XVI-XVII, lluny dels defectes de la historiografia romàntica molt donada a l'exaltació acrítica dels mites nacionals. Cal també tenir present que la seva investigació al marge d'un bon estat sobre la qüestió té el suport —digne d'agrair— d'una nova documentació per regla general inèdita o almanco poc coneguda.

Entre les obres publicades per R. García Cárcel destaquen “*Les Germanías de Valencia*” (2ª edició, 1981), “*Orígenes de la Inquisición española*” (2ª edició 1985), “*Herejía y sociedad en el s. XVI*” (1980) i “*Pau Claris: la revolta catalana*” (2ª edició 1985).

Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval

Anna Unali

Edicions de la Magrana
Institut Municipal d'Història
Ajuntament de Barcelona

Ana Unali “*Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval*”
Edicions de la Magrana. Institut Mu-

nicipal d'història (Ajuntament de Barcelona) **Barcelon 1985, 212 pp.**

L'autora, investigadora d'història medieval a la Universitat de Roma, ha sabut tractar una temàtica sempre colorista d'una manera profunda i a la vegada científica. Amb documentació dels arxius de la Corona d'Aragó i de l'Arxiu històric de la Ciutat de Barcelona ha entrunyellat la seva obra, que sense lloc a dubtes ens ajudarà a millor entendre el món en què es desenvoluparen els pirates i corsaris catalans de la baixa edat mitjana. Entre els més interessants capítols destaquen els dedicats a les armes, a les tripulacions, a l'alimentació o al treball de les drassanes. La traducció és de Maria Antònia Oliver i ha estat revissada per Maria Teresa Ferrer Mallol que ha afegit una addenda bibliogràfica.

L'ILLA DE MAIANS de Quim Monzó.

Aquest és el tercer llibre de contes de Quim Monzó i serveix per refermar la seva narrativa curta i el seu saber fer dins l'actual literatura catalana.

L'illa de Maians és un recull de catorze contes de temàtica diversa. Hi ha contes com *Febre*, *Casa amb jardí* o *Halitosi* que poden ser inclosos dins el gènere fantàstic. Altres, com *Literatura rural* i *Porc bullit amb salsa de rave*, mostren un to més irònic (a voltes cruel) i freguen el gènere policíac. Alguns com *La qualitat i la quantitat* i *Ferrocarril*, més complexos, amb erotisme i somnis per en mig, constitueixen petites peces mestres dins el gènere. Però en general es pot dir dels contes de *L'illa de Maians* que trenquen amb el quotidià i ens mostren l'altra cara de la realitat (la que interessa a Monzó) en tota la seva diversitat i vessant pels costats referències a l'absurd, tot i recordant Kafka, així com els més sorprenents desenllaços i una desbordant imaginació on tampoc manca la influència de Calders.

Sobre el llenguatge, cal dir que ens trobam amb una prosa ràpida, natural i simple, que no s'entretén en detalls, amb la paraula adequada en el moment escaient; una prosa que facilita la lectura i que ens obre les portes al suggestiu món de Quim Monzó. Ah!, si cercau al mapa l'illa de Maians no la trobareu i si llegiu el llibre potser tampoc.

Miquel Bezares

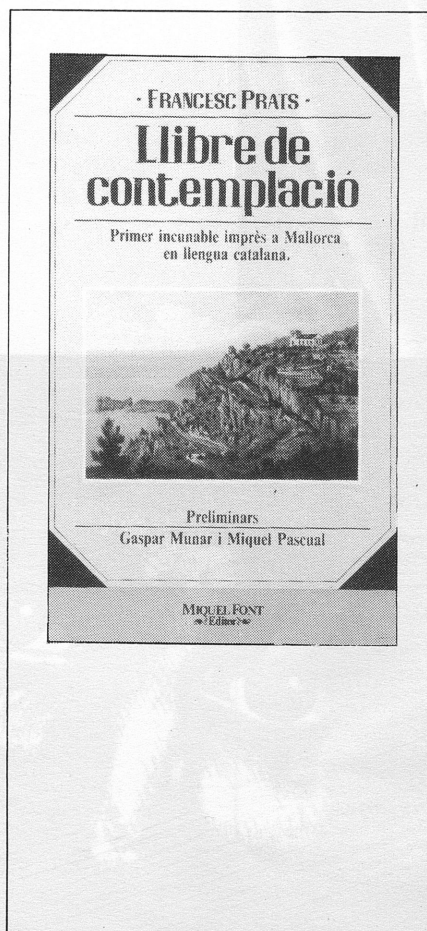
UNA PUBLICACIÓ SINGULAR: EL LLIBRE DE CONTEMPLACIÓ DE FRANCESC PRATS (1487)

JOAN MIRALLES

L'editor Miquel Font ha aprofitat l'avinentsa del V Centenari de la introducció de la impremta a Mallorca per publicar el *Llibre de Contemplació*, del prevere Francesc Prats, incunable acabat d'estampar a la Casa de Trinitat o Miramar de Valldemossa el 31 de gener de 1487. Aquest llibre, a part dels seus mèrits literaris, té la particularitat d'ésser el primer incunable imprès a Mallorca en llengua catalana.

Voldria remarcar l'oportunitat de l'edició d'aquesta obra. Són encara massa poques les publicacions que es fan a la nostra illa sobre textos antics, i més poques encara les que són fiables des del punt de vista de la transcripció textual i de la interpretació filològica en general. És per això que resulta ben lloable que un editor inquiet com Miquel Font es decideixi a editar una obra que, si bé té sobretot un interès erudit i minoritari, posseeix l'alt valor simbòlic de ser el primer llibre publicat en català a Mallorca i, a més, l'autor de l'obra, el prevere Francesc Prats, és un personatge paradigmàtic de la cultura del seu temps, bon coneixedor del llatí, potser el primer traductor mallorquí religiós en català, d'un text literari castellà al català, lul·lista militant, poeta, i, a més, un home molt lligat al món de la impremta en la nostra illa, gràcies a la seva amistat amb Bartomeu Caldentey i Nicolau Calafat.

L'obra que ens ocupa comença amb un capítol de *Preliminars*. Francesc Prats i la seva obra de contemplació, a càrrec del P. Gaspar Munar, M. SS.CC., en què ens parla sobre la vida i l'obra de Francesc Prats i el seu col·laborador Bartomeu Caldentey, i un capítol sobre *Els incunables de la primera impremta mallorquina*, a càrrec del P. Miquel Pascual, M. SS.CC. Ve després l'edició facsímil de la *Contemplació de la Passió del Redemptor Jesús*. A continuació tenim la seva transcripció, acurada, amb notes a peu de pàgina. L'obra conté, encara, uns apèndixs. El primer parla del *Poema de Francesc Prats en llaor de Ramon Llull*, que aquest presentà al Certamen del 15 de maig de 1502 a l'església de Sant Francesc de la ciutat de Mallorca amb una edició facsímil d'un ms. de principis del segle XVII i la corresponent transcripció. El segon apèndix

parla sobre la traducció del castellà al català de la *Visión deleitable* d'Alfonso de la Torre. L'apèndix III tracta sobre *Els incunables mallorquins en els documents* i l'apèndix IV sobre els *Documents importants sobre Prats i Caldentey*.

La *Contemplació de la Passió del Redemptor Jesús* o la *Contemplació dels misteris de la acerba Passió del Senyor Nostre Jesús* és llibre de pregàries litúrgiques i de devoció per a ús dels seglars. Comença amb un breu poema sobre la Passió de Jesucrist, després descriu la Passió tenint en compte les *Set Hores* canòniques, corresponents a les *Set Estaciones* que es feien a la Seu en la processó del Corpus Christi. Finalment inclou un poema sobre l'Eucaristia titulat *Obra del Sagrament de Bona Gràcia*, dividit en quatre parts.

Francesc Prats degué néixer a la ciutat de Mallorca devers l'any 1450 i morí segurament l'any 1503. Son pare, Lluís Prats, feia de draper, i el 1454 fou elegit jurat del Regne, en representació dels menestrals. El cunyat de

Francesc Prats, el notari Miquel Abeilar, era home de bona posició, lletraferit i notable bibliòfil. Francesc Prats degué ésser tonsurat devers el 1457, quan només tenia 7 o 8 anys. El 1479 ja era diaca i el 1480 el trobam documentat ja com a prevere. Fou beneficiat a la Seu de Mallorca. Va ser un gran amic de Bartomeu Caldentey, mestre en teologia per la Universitat de París. Ambdós obren a la ciutat de Mallorca una escola d'humanitats i de ciència lul·liana. Francesc Prats va traduir al català la *Visión deleitable de la Filosofía y Artes Liberales, Metafísica y Filosofía Moral*, escrita devers l'any 1440 per Alfonso de la Torre, batxiller de Don Carles, príncep de Viana.

El 10 de desembre de 1485, el rei Ferran el Catòlic féu donació del monastir de Miramar a Bartomeu Caldentey i Francesc Prats. Més tard hi acudí l'impressor Nicolau Calafat. Aquí es dedicaren a estudiar, a escriure i a l'ensenyament, però aviat les dificultats econòmiques feren que Francesc Prats retornàs a la ciutat de Mallorca. A la mort de Bartomeu Caldentey, Francesc Prats i Gabriel Mora en foren els marmessors. El 15 de maig de 1502 en el convent de Sant Francesc se celebrà un Certamen literari en honor de Ramon Llull i Francesc Prats hi participà amb un llarg poema. El març del 1503 ens consta que ja era mort.

Resten només quatre incunables d'aquest *Llibre de Contemplació*: un a la Biblioteca Nacional de Madrid, dos a la Biblioteca de Catalunya i un a la Biblioteca Nacional de París. Aquest darrer sembla que és l'únic exemplar complet que es conserva, i fou adquirit el 25 de novembre de 1905. Així, doncs, l'oportunitat de poder conèixer ara aquest text, ben transcrit i comentat, fa que hàgim de donar l'enhorabona a l'editor i als dos estudiosos que n'han preparat l'edició. El llibre bé s'ho val, tant pel que fa a la història de la literatura o de la cultura en general com a text de caire religiós ben característic de l'època, com des del punt de vista de la història de la llengua catalana. L'any en què surt publicat aquest incunable, el 1487, no pot ésser més interessant, és la fi de l'edat mitjana, l'època del Renaixement humanístic. Breu: l'eclosió de la modernitat. □

CRE·A·CCIÓ

ULLS CASTANYS

Davall les palmes marrons
entre els joncs volaven aus,
gairebé com ventalls blaus,
sense cel, sense horitzons.

Jardí de tarda tancada,
safareigs d'un temps perdut.
Es mirava en el vellut
la felicitat trobada.

MURMURI

¿No te n'adones?
La nit s'atansa.
Acluca els ulls.
Ja dorm l'obaga.
Amor, fes nones.
La nit és mansa.
Callen els trulls.
Dolça tumbaga.

Figueras

VENTALL I PAMPALLUGUES

A Maria Catany

Placeta de tells,
reixats de grosella,
nina d'ulls canyella
perseguint ocells.

Altives palmeres,
pomes confitades,
dides virolades
per brunes senderes.

Cucanyes i cintes,
racons de cortina,
cups de granadina,
sons de flauta i pintes.

Capella en murmuris,
olors de llimona,
porxos de fer nona,
i blaus jocs purpuris.

L'ALIANÇA

Arracades de plàstic
per crepusculars brises.
Solitud burxant fàstic
que forceja en bardisses.

Camí de camp confús
en perfums i lleganyes.
Callar d'estrella il·lús
dalt plor i soroll de canyes.

En els proxos retuts
una llum groga i magra.
Clau d'obrir anhels perduts
a un glopejar vinagre.

PATIS I JARDINS

A Elvira Pomar

Pati blau, pati blanc amb malves.
Pati amb arcs, clau i margallons.
Pati amb taules, dones, cançons.
Pati amb coloms, i seques palmes.

Pati de pesades lliçons.
Pati d'al.lotes arrissades.
Pati de vent i balustrades.
Pati de lleus oracions.

Càntic soliu d'assumpció,
altes vidrieres i estàtues,
moltes, i intemporals caràtules.

Campanades de bermelló.
Jocs de bitlla i juli, i que dolen,
cels, diàbolo, i volen, volen.

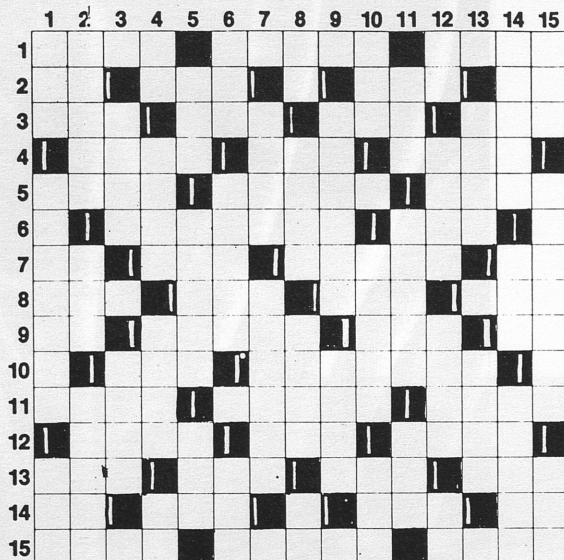

POESIES: TONI JOSEP VIVES
IL·LUSTRACIONS: PEP CARRIÓ

PASSATEMPS

MOTS ENCREUATS

Per Bernat J. Amengual

HORITZONTALS

1: La més occidental de les illes de la Sunda, a prop de Java. Terreny amb moltes pomeres. País asiàtic. 2: Metall preciós. Tema al qual es dedica l'actual Any Internacional. Vocal. Espai pla on es bat el blat. Adverbi de lloc. 3: Alguns. En alguns idiomes, forma d'una paraula segons la funció gramatical. Senyor, propietari. Interjecció per a donar coratge. 4: Lloc amb aigua i vegetació enmig d'un desert. Empresa multinacional fundada l'any 1911 a Nova York, que fabrica i ven material d'informàtica. Marquès i escriptor francès, perseguit per la justícia i menat a la presó l'any 1800, on moriria catorze anys més tard. 5: Element metàl·lic, que té el símbol químic Y. Aire musical religiós destinat a ésser cantat en cor. Riu d'Alemanya i França de 240 Km., afluent del Mosel·la. 6: Consonant. Natural d'Afganistan. Títol d'una novel·la de Colleen Mac Cullough que conta la història d'amor entre una fadrina vella i un jove subnormal. Conjunció. 7: Adverbi de negació. Cec, que no hi veu. Utilitzarà. Arbre de fulles petites, flor blanquinosa i fruit sec. 8: Adverbi de lloc. Vocal repetida. Comtessa de Cerdanya i Besalú del segle X. Escriptor català mort el 1981 autor de biografies, narracions i novel·les en castellà i català. 9: Adverbi d'afirmació. Professional de la música. Primera dona. Prefix negatiu. 10: Vocal. Casa de camp. Nina acabada de néixer. Vocal. 11: Que té afany de reunir riquesa i no desprendre'n. Eina agrícola semblant a l'aixada. Riu espanyol, afluent dret del Duero. 12: Persona que la sap molt llarga, eixerit, bergantell. Donar. Instrument òptic d'augment. 13: Tirria, fòbia, malvolença, aversió. Nom de lletra. Escriptor nord-americà del segle passat, alcohòlic, autor de poemes i relats de terror. Xifres romanes. 14: Terminació verbal. Déu de les religions musulmanes. Consonant. Esca, esquer, menjar que es posa a l'ham per a atreure el peix. Primer satèl·lit de Jú-

pter, descobert per Galileu el 1610. 15: En alguns països musulmans, alt càrrec del govern. Famosos jardins de Bunyola que han donat nom a una revista editada l'any 1953 per F. de B. Moll. Nom de sis tsars de Rússia, els més coneguts dels quals són II el Gran i IV el Terrible.

VERTICALS

1: Mascle de la vaca. Nom de dona. Escotar. 2: Caixa feta de canyes o fustes que envolta el tronc d'un arbre tendre per protegir-lo. Folgança, descans, ociositat. Illot d'Eivissa. 3: Xifra romana. Esposa d'Abraham i mare d'Isaac. Vocal. País d'Àfrica tropical, capital Bamako. Símbol químic del iode. 4: Arbre abundós en el bosc mediterrani (al revés). Aigua carbònica. Dona que té un fill o més. Naip amb el nombre un. 5: Aquí. Parts o divisions iguals numerades d'una escala de mesura. Coberta membranosa molt tènue. 6: Punxa, espina. Receptacle amb anses per a transportar terra, pedres, etc. Cent. Part de la Terra amb aigua. 7: Vocal. Capital del cantó de Valais, a Suïssa, a vorera del Roine. Renill, crit del cavall. Preposició. 8: Xot, anyell. Resumit, laconic, concís. Caverna, espluga. Beguda alcohòlica del suc de raïm. 9: Vocal. Acumula, reuneix una cosa en gran quantitat. Allò que es paga per comprar una cosa (al revés). Signe de la multiplicació. 10: Pal llarg per fer avançar una embarcació. Abreviatura de litre. Cavitat subterrània vertical o molt inclinada. Organització d'Estats Americans. 11: Que té els cabells de color groc. Lligam que serveix per a impedir que un animal es mogui. Article. 12: Adverbi de temps. El continent més gros. Expressió de comiat. Cent-un. 13: Vocal. Primer home. Símbol químic del fòsfor. Instrument per a debanar i fer troques. Xifra romana. 14: Emperadriu romana, esposa de Neró, qui la matà d'un cop de peu al ventre quan esperava un fill. Suc que es treu de l'oliva.

Monstre mitològic amb cos de drac i cap de dona. 15: Elevació de la superfície de la mar. Estat europeu, la capital del qual és Bucarest. El planeta Terra.

SOLUCIÓ

HORIZONTALS
1: Bali, Pomar, Japó. 2: Or. Pau. E. Era. On. 3: Uns. Cas. Amo. Apa. 4: Oasi. IBM. Sade. 5: Irti. Coral. Saar. 6: G. Afganès. Tim. O. 7: No. Orb. Usar. Om. 8: Act. Aas. Ava. Pla. 9: St. Músic. Eva. In. 10: I. Mas. Nounada. I. 11: Avar. Cavec. Esia. 12: Elet. Dar. Lupa. 13: Odi. Ema. Poe. IMM. 14: Ir. Ala. V. Esc. Io. 15: Rais. Raixa. Ivan.
VERTICALS
1: Bou. Ignàsia. Oir. 2: Arnot. Oci. Vedrà. 3: L. Sara. I. Mail. I. 4: IP. Sifó. Mare. As. 5: Act. Graus. Tel. 6: Pua. Cabas. C. Mar. 7: O. Sion. Aïnada. A. 8: Me. Breu. Cova. Vi. 9: A. Amas. sa. uerP. X. 10: Rem. L. Avenç. OEA. 11: ROS. Trava. Les. 12: Ja. Àsia. Aden. CI. 13: A. Adam. P. Aspi. V. 14: Popea. Oli. Làmia. 15: Ona. Romania. Mfón.

SOPA DE LLETRES

P	E	R	I	O	D	I	S	T	A
P	E	R	R	U	Q	U	E	R	M
S	I	O	P	A	J	C	Q	D	E
E	L	L	X	P	L	U	E	T	S
R	E	S	O	D	I	I	T	E	T
D	I	C	F	T	A	N	D	G	R
A	A	M	E	T	G	E	T	I	E
G	N	C	R	A	S	R	I	O	A
P	T	O	M	A	R	I	F	I	R
E	N	G	I	N	Y	E	R	O	L

11 oficis o professions.

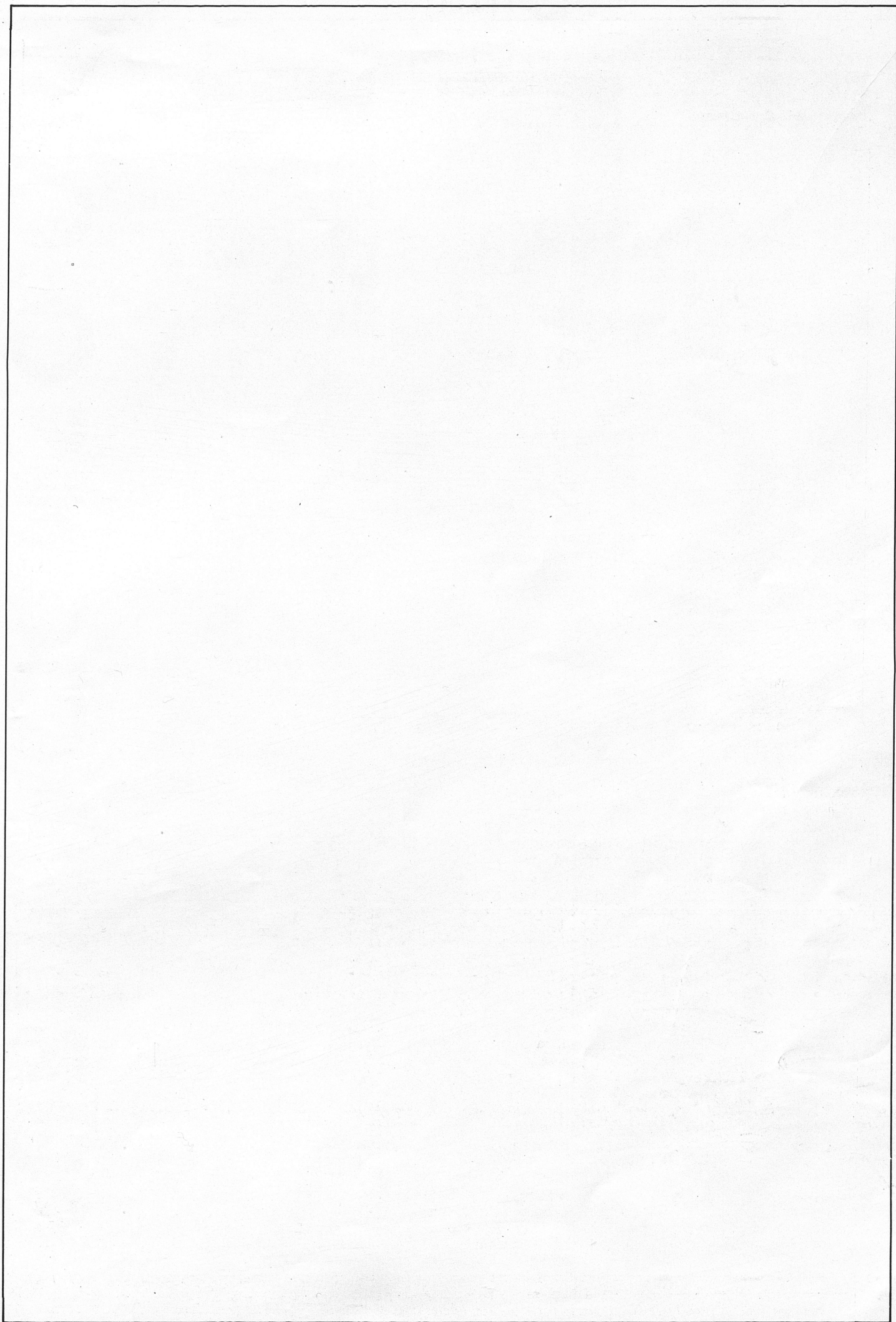
Solució: Arquitecte, pilot, mestre, xofer, cuiner, periodista, jutge, pertuquer, metge, pintor, enginyer, pe-

llegiu

**mallorca
socialista**
la revista
de l'esquerra
mallorquina

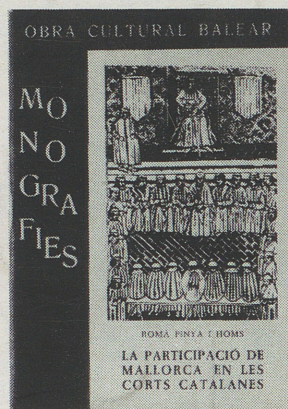
PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 - Ciutat

200 PTS.

200 PTS.

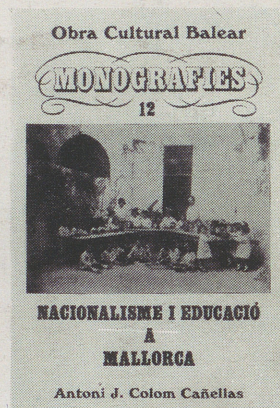
200 PTS.

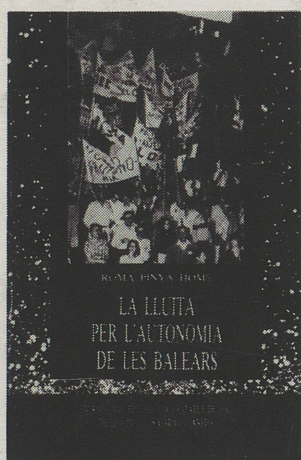
200 PTS.

250 PTS.

200 PTS.

500 PTS.

500 PTS.

PUBLICACIONS O.C.B.